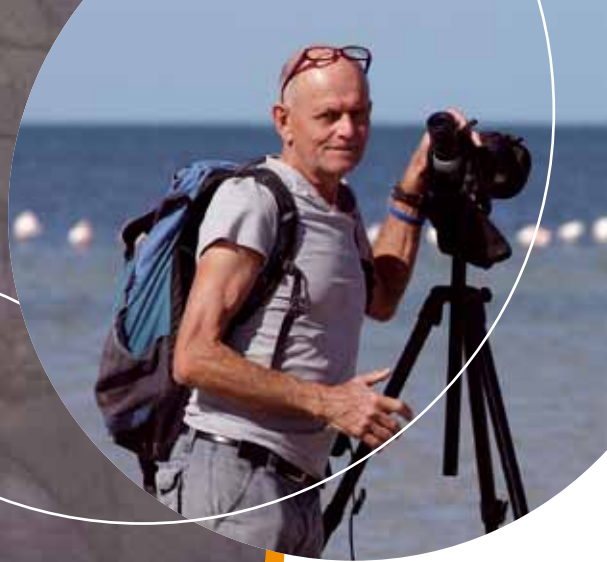

Sovon-Nieuws 4

27e jaargang
december 2014

- Midwintertelling januari 2014: flinke aantallen bij zeer zacht weer
  - 2014 in meerdere opzichten een bijzonder jaar voor zeldzame vogels
    - Zo tel je: Grauwe Ganzen in het BMP
      - Jan van Dijk in de klei van Mauretanië
      - HPAI H5N8: laten we ons tot de feiten beperken
- Wintertelperiode van het laatste atlasveldjaar van start

In de ban van de Smient

Sovon-Nieuws

Nieuwsbrief van Sovon Vogelonderzoek Nederland over vogeltellingen, de vereniging en andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Loes van den Bremer & Albert de Jong. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Lidmaatschap

Contributie: minimaal € 17,-. Sovon-leden ontvangen vier maal per jaar Sovon-Nieuws en korting op Sovon-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 34,50). Ledenadministratie Jeroen van Zuylen, zie bureau-adres Sovon.

Bestuur

Voorzitter Roelof ten Doesschate

Secretaris Ricardo van Dijk

Penningmeester Dennis Meeuwissen

Overige bestuursleden Jaap van Gent, Lilian van den Aarsen, Susan Kaak en Marcel Visser

E-mail: bestuur@Sovon.nl

Bureau

Kantoor Sovon te Natuurplaza,
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.
Tel: 024 - 7 410 410

E-mail: info@Sovon.nl

Homepage: www.Sovon.nl

IBAN: NL30 INGB 0002 9059 88

IBAN: NL59 RABO 0105 1170 56

Ledenraad

Kijk op www.Sovon.nl onder Over Sovon voor uw ledenraadsleden. E-mail: ledenraad@Sovon.nl

Directeur

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel

Onderzoek en Advies Julia Stahl

Doelstelling

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de veranderingen in aantallen en verspreiding van alle in ons land in het wild voorkomende vogels. Signalerend onderzoek (monitoring) en veld- en bureaustudies dragen bij aan het verklaren van de gesignaleerde ontwikkelingen. Onze drijfveer is het toegankelijk maken van kennis en informatie voor natuurbeheer, natuurbeleid en natuurbescherming. Daarbij zorgen we voor goede borging van onze kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit. Sovon coördineert, stimuleert en ondersteunt systematisch veldonderzoek door vrijwilligers. De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en provincies en gefinancierd door het Ministerie van EZ en Rijkswaterstaat.

Lay-out: van Groot tot Klein

Druk: Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier.

ISSN 1383-0635.

Foto boven:
Theo Verstrael (Josien Eulerink)

Foto's omslag:
Grauwe Ganzen (Peter Eekelder)
Jan van Dijk (Rob Buiters)

Nederland was dit najaar in de ban van de Smient. In oktober haalde deze karakteristieke wintergast de pers omdat de vergunning voor afschot, afgegeven door de provincie Noord-Holland, voorlopig nietig werd verklaard door de voorzieningenrechter in een spoedprocedure die was aangespannen door enkele natuurorganisaties. De Sovon-tellingen van watervogels bleken belangrijk: de natuurorganisaties baseerden hun pleidooi tegen de vergunning op de resultaten van deze tellingen. Ze stelden dat de Smient (nog) niet in een duurzame staat van instandhouding verkeert, mede doordat de aantallen de laatste jaren sterk achteruit zijn gegaan. Jacht op de Smient past daarom niet in de internationale verantwoordelijkheid die Nederland heeft ten aanzien van overwinterende watervogels. De voorzieningenrechter honoreerde dit pleidooi.

Eind november brak er enige paniek uit in Nederland vanwege de uitbraak van vogelgriep (of, zoals het eigenlijk heet, aviaire influenza) op enkele pluimveebedrijven, verspreid over het land. Omdat het een uitbraak betrof van H5N8, een zeer besmettelijke vorm van het virus, was het meteen alle hens aan dek. Vanuit de overheid is gestimuleerd dat er meer kennis werd verzameld over het voorkomen van het virus bij wilde vogels en over de wijze waarop het virus zich verspreid. Het waren weliswaar bedrijven waar het pluimvee in een afgesloten stal werd gehouden, maar wel dicht bij gebieden met watervogelconcentraties.

De beelden van collega-onderzoeker Henk van der Jeugd van het Vogeltrekstation die druk in de weer was met wattenstaafjes vol vogelpoep, zullen velen nog zijn bijgebleven. En jawel, het virus werd geconstateerd bij twee Smienten: een intrigerend resultaat dat, zoals het wel vaker gaat met onderzoek, nog veel meer vragen oproep dan het beantwoordde. Want welk percentage van de honderdduizenden Smienten in ons land is besmet? Waar hebben ze het opgelopen? Hoe reageren zij op het virus? En brengen zij het virus over op andere soorten? Of hebben zij het juist van andere soorten gekregen? Anders gezegd, we staan eigenlijk nog met vrijwel lege handen als het gaat om het begrijpen van deze (en andere) uitbraak. Dus weten we ook nog niet zo goed welke maatregelen effectief zullen zijn.

Nederland bezit een zeer omvangrijke pluimveesector, maar herbergt een groot deel van het jaar ook miljoenen watervogels. Deze potentiële conflictsituatie vraagt om een goede kennisagenda. Investeren in meer en vooral gestructureerde kennisontwikkeling zal hier zeker lonen. Vogelgriep is dan ook al jaren een belangrijk aandachtspunt voor Sovon. Ook binnen het net opgerichte Centre for Avian Population Studies, waarin Sovon participeert, zal worden nagedacht hoe het beleid met adequate kennis kan worden ondersteund.

● **Theo Verstrael**

Agenda 2015

Januari

- (11) Slaaplaatsstelling ganzen- en zwanen, integrale Waddentelling
- (17) Midwintertelling, telling van monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
- (17-18) Tuinvogeltelling Sovon & Vogelbescherming

Februari

- (7) Slaaplaatsstelling Wulp
- (14) Watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
- (21) Steekproeftelling Wadden, Slaaplaatsstelling Grote Zilverreiger & Aalscholver

Maart

- (1) Begin BMP-seizoen. Vragen? Neem contact met Sovon op.
- (14) Watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, Slaaplaatsstelling Grutto, Scholekster, Kemphaan
- (21) Steekproef- en ganzen- en zwanentelling Wadden

April

- (4) Slaaplaatsstelling Grutto, Scholekster, Kemphaan
- (18) Watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
- (19) Integrale Waddentelling, telling Brandgans en Rotgans

Roodkeelduiker.
Foto: Wil Leurs (Agami)

Midwintertelling van watervogels in januari 2014: flinke aantallen bij zeer zacht weer

De internationale midwintertelling van watervogels wordt al sinds 1967 georganiseerd. Het doel is om gegevens over aantallen en verspreiding van overwinterende watervogels te verzamelen, zowel in Nederland als elders in Europa. Tussen 17 en 20 januari 2014 gingen in ons land daarom voor de 48e keer vogelaars (ongeveer 1600 dit keer) op pad om watervogels te tellen. De hele winter was het al zeer zacht weer. Zou dit voor hogere of juist lagere aantallen zorgen?

Zeer zacht winterweer

In het grootste deel van ons land ontbrak het afgelopen winter compleet aan sneeuw of noemenswaardige vorst. De oorzaak hiervan waren diepe depressies die over de Atlantische Oceaan naar de Britse Eilanden trokken. Als gevolg daarvan kregen wij een aanhoudende stroming van zachte lucht uit zuidelijke breedten. Tot vorst kwam het nauwelijks. Op sommige plaatsen aan zee heeft het zelfs op geen enkele dag gevoren (bron: KNMI). Alleen in het noordoosten heeft het in eind januari even kort gewinterd, waar met $-7,1^{\circ}\text{C}$ de koudste waarde van deze winter werd gemeten.

Het zal niemand verbazen dat de winter van 2013/14 bij het KNMI de boeken in ging als de op één na zachtste winter ooit (alleen die van 2006/07 was nog een tikje zachter). Voor het eerst in zes jaar was er dus geen gevoelige vorstperiode. Tijdens het telweekend was het fraai weer met temperaturen die meer aan het voorjaar deden denken. Een minpuntje was de vooral in het noorden van het land stevige zuidoostenwind.

Stijgers, dalers en gelijkblijvers

Bij de telling in januari 2014 werden 5,5 miljoen watervogels geteld. Dat waren er een dikke 300.000 meer dan bij de telling van 2013, en daarmee samen met 2012 meteen het hoogste aantal ooit.

Van 54 soorten zijn meer dan 1000 exemplaren geteld (tabel 1). De top drie werd gevormd door Kolgans (784.000), Brandgans (674.000) en Smient (637.000, figuur 2). Bij 19 soorten uit deze groep waren de getelde aantallen groter (>+ 10% verandering) dan het vijfjarig gemiddelde, bij 16 soorten waren ze juist lager (< -10% verandering) en bij 19 soorten waren de aantallen vergelijkbaar (<10% verandering).

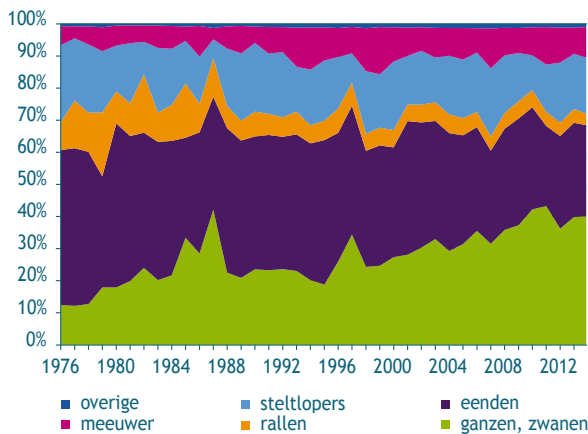
De soorten met de grootste stijging ten opzichte van het vijfjarig gemiddelde waren Roodkeelduiker (+350%), Kleine Canadese Gans (+236%) en Kievit (+159%). Ook Goudplevier en Grote Zilverreiger lieten flink hogere aantallen optekenen. Tot de

grote verliezers behoorde, net als vorig jaar, de Kleine Rietgans (-72%). De aantallen van deze op Spitsbergen broedende soort nemen bij ons al jaren af. Een steeds groter deel van de populatie blijft hangen in Denemarken en trekt niet verder zuidwaarts. De andere sterkste dalers waren Grote Zaagbek (-71%), Wilde Zwaan (-60%) en Nonnetje (-51%). Van beide soorten is inmiddels aangetoond dat ze in milde winters veelal in het Oostzeegebied blijven. Alleen bij aanhoudend winterweer, wanneer de Oostzee grotendeels dichtvriest, komen ze nog in flinke aantallen onze kant uit. Dat gebeurde de afgelopen vijf winters twee maal, waardoor het gemiddelde relatief hoog is (en het verschil met januari 2014 geprononceerd wordt).

Bekeken vanaf 1975 zijn ganzen en zwanen verhoudingsgewijs het sterkst toegenomen (figuur 1). Ze maken momenteel zo'n 40% van het totaal uit (tegen 12% halverwege de jaren zeventig). Eenden, die aan het begin nog de helft vormden van het totaal aantal watervogels, zagen hun aandeel zakken tot minder dan 30%. Het aandeel meeuwen is toegenomen, terwijl dat van de steltlopers schommelt.

Zwanen en ganzen

Kende de Kleine Zwaan vorig jaar nog een opleving, in 2014 stemde de soort weer mineur met een aantal van 7100 vogels. Ondanks het zachte weer werden er veel Toendrarietganzen geteld (figuur 2). Dankzij de vorsttrek in twee koude winters ligt het vijfjarig gemiddelde hoger dan ooit, maar het werd desondanks overtroffen. Het aantal getelde Dwergganzen kelderde naar 10 exemplaren, vermoedelijk door problemen in de broedgebieden in 2012 en 2013 (predatie tijdens broed- en ruitijd). De Grote Canadese Gans lijkt gestabiliseerd te zijn: drie jaar op rij bleef het aantal zo goed als onveranderd. De Kleine Canadese Gans, daarentegen, nam sterk toe vooral in Noord-Holland, waar de kern rondom Hoorn zit. De aantallen van de Brandgans zitten al lange tijd in de lift en ook 2014 vormde daar geen uitzondering op. Het ver-

Figuur 1. Procentueel aandeel per soortgroep van het totaal aantal getelde vogels bij de midwintertelling.

Kievieten.
Foto: Marc Guyt (Agami)

Tabel 1. Getelde aantallen in januari 2014 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond). Met groen is aangegeven indien het aantal >10% hoger is dan het vijfjarige gemiddelde, in blauw wanneer er geen of amper verandering is en in rood indien het aantal >10% lager is dan het gemiddelde. Weergegeven zijn de soorten met meer dan 1000 ex. in januari 2014.

Soort	2014	afgerond 09-13
Knobbelzwaan	24.900	26.400
Kleine Zwaan	7.100	7.600
Wilde Zwaan	1.200	3.000
Toendrarietgans	199.000	189.200
Kleine Rietgans	1.100	3.900
Grauwe Gans	352.200	361.700
Soepgans	8.900	9.300
Kolgans	783.800	782.000
Kleine Canadese Gans	3.700	1.100
Grote Canadese Gans	23.400	21.700
Brandgans	674.000	541.600
Rotgans	59.700	40.000
Nijlgans	17.900	17.400
Bergeend	59.900	52.100
Tafeleend	23.300	21.900
Kuifeend	136.800	129.900
Topper	92.000	67.900
Eider	111.800	66.000
Zwarte Zee-eend	38.800	24.000
Nonnetje	1.700	3.500
Brilduiker	8.900	10.000
Grote Zaagbek	3.300	11.300
Middelste Zaagbek	7.200	7.900
Krakeend	37.600	32.600
Smient	637.100	646.600
Slobeend	11.900	5.300
Wilde Eend	309.700	347.000
Soepeend	11.000	13.900
Pijlstaart	32.900	19.700
Wintertaling	52.400	34.500
Aalscholver	20.900	26.000
Grote Zilverreiger	3.600	1.600
Blauwe Reiger	5.700	5.300
Dodaars	2.900	3.500
Fuut	12.600	14.100
Waterhoen	9.600	11.300
Meerkoet	182.400	225.500
Scholekster	176.500	158.000
Kluut	1.900	1.800
Goudplevier	70.700	30.500
Zilverplevier	23.500	18.600
Kievit	218.200	84.100
Kanoet	61.200	60.500
Drieteenstrandloper	8.100	9.900
Bonte Strandloper	200.000	205.100
Watersnip	1.000	500
Rosse Grutto	63.800	51.500
Wulp	137.500	147.100
Tureluur	7.400	11.000
Steenloper	4.800	4.600
Kokmeeuw	193.900	192.500
Stormmeeuw	252.800	181.600
Zilvermeeuw	74.900	99.500
Grote Mantelmeeuw	4.500	6.000

schil met de Kolgans bedraagt echter nog steeds zo'n 100.000 vogels. De Rotgans kende, net als een jaar eerder, aantallen die duidelijk boven het gemiddelde uitstaken. We moeten terug gaan tot halverwege de jaren negentig voor vergelijkbare aantallen tijdens de midwintertelling.

Eenden en rallen

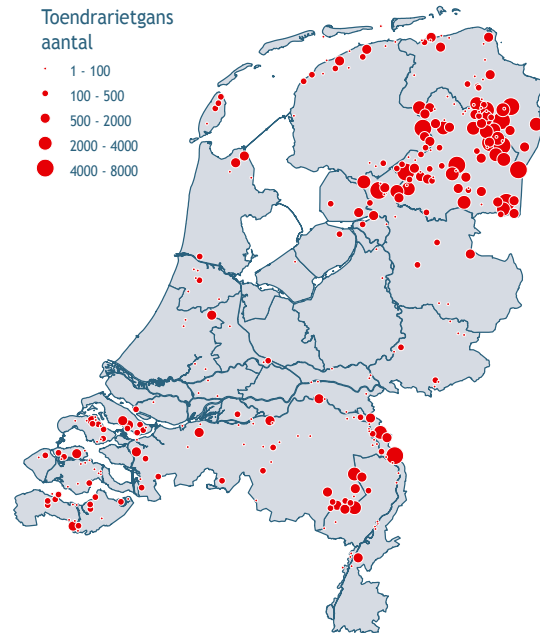
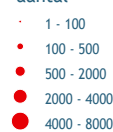
De Krakeend is nog steeds een rijzende ster, waarbij de laatste drie jaren de verreweg grootste aantallen in de historie van de midwintertelling opleverden. Het zwaartepunt ligt in het westen van het land (Noord- en Zuid-Holland, noordelijke Delta en het Beneden Rivierengebied). Grondeleenden waren deze winter sowieso goed vertegenwoordigd. De Slobeend liet met bijna 12.000 vogels een recordaantal optekenen en Wintertaling en Pijlstaart haalden hun op één na hoogste resultaat.

De Topper komt geconcentreerd voor in het noordelijk IJsselmeer. De 92.000 exemplaren daar vormen bijna een derde van de flyway-populatie. Positief was ook een aantal van ruim 111.000 Eiders. Voor een dergelijk aantal moeten we tien jaar terug gaan. Ook Zwarte Zee-eenden waren weer wat talrijker, Grote Zaagbek en Nonnetje juist relatief schaars. Meerkoeten waren opmerkelijk genoeg aanwezig in een van de laagste aantallen ooit.

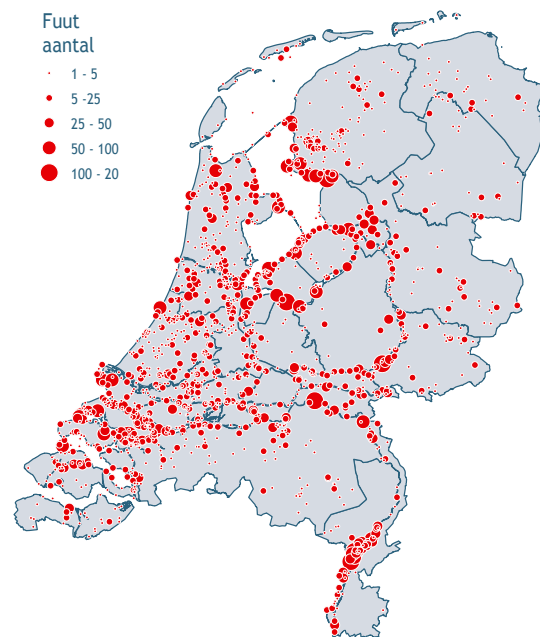
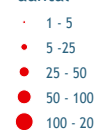
Duikers, futen, aalscholvers en reigers

Futen (figuur 2) werden wederom in magere aantallen geteld. Ze nemen sinds het begin van de eeuw af. Na een decennia lange toename lijkt voor de Aalscholver het tij te keren. Dat geldt niet voor de Grote Zilverreiger. Een jaar gelden leek het plafond in zicht, maar daar ging de soort in 2014 dwars doorheen. Met bijna 3600 vogels lag het getelde aantal ruim 1200 hoger dan het record tot nu toe (in de twee jaren ervoor). Het aantal Blauwe Reigers blijft de laatste jaren juist behoorlijk constant. Een betrekkelijke nieuwkomer in dit overzicht is de Lepelaar. Het was al bekend dat de soort steeds meer in Zuidwest-Europa overwintert, maar inmiddels verblijven er stilletjes aan ook meer en meer in Nederland. Het gaat voorlopig om kleine aantallen, gemiddeld zo'n 45 exemplaren (met een piekje van 75 in 2012), vooral in het Deltagebied, maar ook in Noord-Holland en het Waddengebied.

Toendrarietgans
aantal

Fuut
aantal

Figuur 2. Verspreiding van Toendrarietgans, Smient, Fuut en Stormmeeuw tijdens de midwintertelling van 2014.

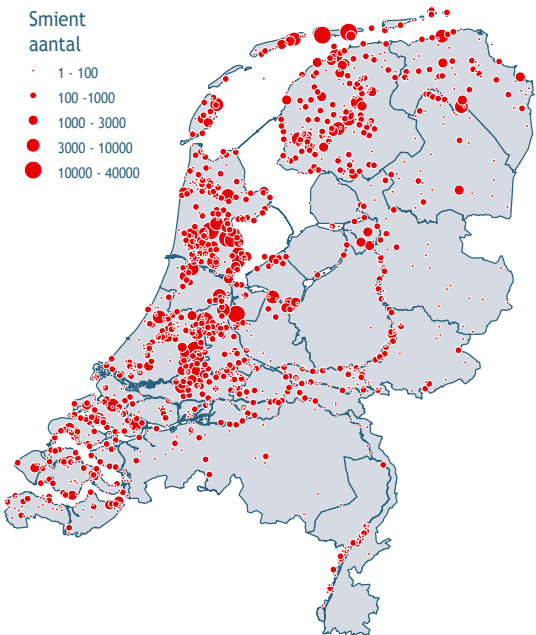
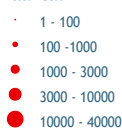
Fuut. Foto: Ran Schols

Steltlopers, meeuwen en meer

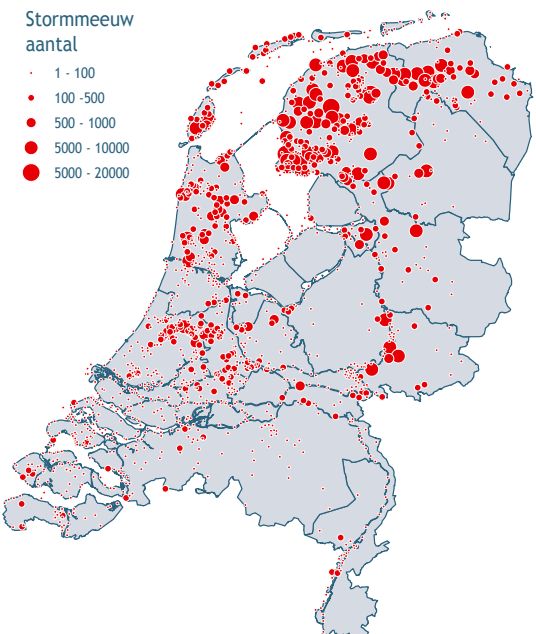
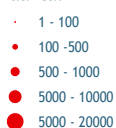
Het aantal Scholeksters was het hoogste in acht jaar, maar lag desondanks ver onder het niveau van voor de eeuwwisseling. Net als in 2012 werd een topaantal Kieviten geteld; het was pas de derde keer dat het totaal boven de 200.000 uitkwam. De Goudplevier liet eenzelfde beeld zien. Bonte Strandloper, Kanoet, Rosse Grutto en Wulp hielden zich aan het gemiddelde. Het hoge aantal Kanoeten van vorig jaar lijkt vooralsnog helaas geen blijvertje. Overwinterende Tureluurs zitten al twee jaar in een dip. Dit jaar lag hun aantal 33% lager dan het vijfjarig gemiddelde. De Steenloper is, ondanks licht schommelende aantallen, misschien wel de meest stabiele midwinterwatervogel.

Zilvermeeuw en Grote Mantelmeeuw waren net als een jaar eerder weer opvallend schaars. De Stormmeeuw (figuur 2) was juist opmerkelijk talrijk, vooral in het binnenland, maar het aantal van 253.000 betekende net geen record. Friesland nam ongeveer de helft van het totaal voor zijn rekening. Tot slot nog een opvallende soort. Bij de midwintertelling werden maar liefst drie Sneeuwuilen gezien, net iets minder dan het aantal Velduilen.

Smient
aantal

Stormmeeuw
aantal

Iedereen bedankt

Heel veel dank gaat uit naar alle tellers die in januari 2014 de moeite namen om één of meer gebieden te tellen. Ook de instituten en terreinbeheerders, die gegevens van vaak grote en belangrijke gebieden beschikbaar stelden, worden hartelijk bedankt. Hopelijk willen jullie ook in 2015 weer tellen. Bent u door dit verhaal ook enthousiast geworden? Nieuwe tellers zijn altijd welkom! De midwintertelling is de meest eenvoudige watervogeltelling. Deze vindt maar één keer per jaar plaats en men hoeft er niet ver voor op pad te gaan (maar het mag natuurlijk wel), want ook stads/dorpsvijvers en -wateren zijn interessant! Mensen die mee willen doen, kunnen gemakkelijk via het digitale portaal (<http://portal.sovon.nl/portal/vacant/map/1>) kijken welke gebieden vacant zijn en deze ook claimen. Vanzelfsprekend is opgave ook mogelijk bij een van de regiocoördinatoren of de landelijk coördinator.

● Menno Hornman & Erik van Winden

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Het fonds wordt gevuld door donaties, legaten en een jaarlijkse bijdrage van Sovon.

Wat willen we bereiken?

Met het fonds wil Sovon twee zaken mogelijk maken:

- het schrijven van wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek. Deze zijn van groot belang voor verdere kennisontwikkeling en -overdracht;
- publicaties door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon. Met het fonds wil Sovon een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna, een jubileum-overzicht, e.d.

Recent gesteunde projecten

- *Van IJsdruiker tot IJsgors* van VWG Arnhem e.o.
- *Niet teveel praten, maar doen* - 40 jaar Vogelwacht Uffelte e.o.

Hoe kunt u bijdragen?

U kunt op de volgende manieren helpen:

- een eenmalige donatie;
- een legaat ten name van het Fonds (of Sovon) stellen;
- het Fonds bekend maken bij andere mogelijk belangstellenden. Hiervoor is een folder beschikbaar.

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

In november 2014 werd ons land opgeschrikt door berichten over vogelgriep (aviaire influenza, AI), ditmaal de hoogpathogene vorm H5N8 (oftewel HPAI H5N8). Hoewel het op het moment van schrijven (begin december) nog te vroeg is om slotconclusies te trekken - er lopen immers nog verschillende onderzoeken - kan al wel een beeld worden geschetst van de gebeurtenissen die zo velen de afgelopen weken bezighielden.

Op 6 november werd bekend dat een AI-uitbraak was vastgesteld op een kalkoenenbedrijf bij Heinrichswalde, Mecklenburg-Vorpommern, in het noordoosten van Duitsland. Het bleek te gaan om HPAI H5N8; een type dat in 2010-14 al groot in het nieuws kwam in Oost-Azië, waar het in zowel pluimvee als wilde vogels werd aangetroffen. In Nederland deed deze uitbraak nog niet veel stof opwaaien, maar dat veranderde in één klap toen op 15 november vogelgriep werd vastgesteld op een kippenbedrijf bij Hekendorp, Utrecht. Ook hier ging het om HPAI H5N8. Een dag later kondigde de overheid strenge maatregelen af om verspreiding van het virus te voorkomen. Dit betekende onder meer dat gedurende 72 uur het transport van pluimvee en producten in het gehele land werd stilgelegd (een zogenaamde standstill). Ook waren onder meer de jacht en het vangen van wilde vogels (bijvoorbeeld voor ringonderzoek) tijdelijk verboden. In een zone van 10 km rond het besmette bedrijf zouden deze, en aanvullende maatregelen, zelfs gedurende 30 dagen van kracht blijven.

Rond dezelfde tijd werd ook bekend dat een eendenbedrijf bij Nafferton, East-Yorkshire nabij de Engelse oostkust, besmet was geraakt. En alsof dat nog niet genoeg was, werd ongeveer gelijktijdig aan de andere kant van de wereld eveneens een HPAI H5N8-virus gevonden, ditmaal in uitwerpselen van Kleine Zwanen die op 3 november werden verzameld in Japan.

Onderzoek op Nederlandse pluimveebedrijven bracht in de daaropvolgende uren geen nieuwe AI-uitbraken aan het licht en bij het verstrijken van de standstill kon men voorzichtig aan beginnen te hopen dat het hierbij zou blijven. Maar dat was van korte duur, want tot het einde van de maand volgden er AI-uitbraken in bedrijven bij Ter Aar, Zuid-Holland, Kamperveen, Overijssel (twee bedrijven) en Zoeterwoude, Zuid-Holland. Steeds ging het om HPAI H5N8. De schokgolf die dit teweegbracht deed denken aan eerdere grote vogelgriep-uitbraken. Ondertussen werd het virus ook aangetroffen in een geschoten Wintertaling in Noordoost-Duitsland, in uitwerpselen van Smienten bij Kamerik, Utrecht, en

opnieuw in uitwerpselen van een wilde eendachtige in Japan.

Omdat de H5N8-virussen die recent in Japan zijn gevonden nauw verwant blijken te zijn aan die uit de pluimveebedrijven in Duitsland, Engeland en Nederland, wordt er hard gezocht naar een mogelijk gemeenschappelijke bron. De rol die trekvogels kunnen spelen bij de verspreiding van vogelgriep wordt daarbij druk bediscussieerd en het laatste woord is daarover nog niet gezegd. Omdat er geen flyway van Oost-Azië naar West-Europa loopt, gaan de genoemde scenario's uit van de aanwezigheid van H5N8 in wilde vogels al verder westelijk in Azië gedurende het afgelopen broedseizoen, of van een soort 'estafetteloop'. Uiteraard worden ook andere mogelijkheden van verspreiding bestudeerd, zoals het transport van pluimvee(producten); sommigen wijzen erop dat de talrijkste 'trekvoegel' op aarde de kip is.

Vooralsnog is het onduidelijk hoe het HPAI H5N8-virus doordrong tot de gesloten pluimveestallen. Zoals eerder aangegeven, lopen er momenteel nog verschillende onderzoeken, bijvoorbeeld naar de verwantschap van de gevonden virussen en naar de contacten tussen bedrijven. Ook de bemonstering van wilde vogels is recent opgeschroefd. Tezamen zullen deze onderzoeken hopelijk antwoord gaan geven op veel van de vragen die nu leven en laten we ons tot die tijd gewoon beperken tot de feiten. Er wordt al genoeg gespeculeerd. Wordt vervolgd...

● Roy Slaterus

Bedankt voor de bijdragen aan de Landelijke Dag!

Het zit er weer op, de Landelijke Dag. We willen alle bezoekers bedanken voor hun komst: dankzij u kijken we terug op een gezellige, leerzame en druk bezochte dag in de Reehorst. De volle lezingzalen en vele ontmoetingen bij de stands maakten ook deze 37ste editie tot een geslaagde dag.

Dank ook aan alle mensen die een vrijwillige bijdrage hebben gedaan. De Landelijke Dag is gratis toegankelijk, omdat we dit zien als een blijk van waardering voor de inzet van alle waarnemers gedurende het jaar. Maar met de organisatie van de dag zijn aardig wat kosten gemoeid: zaalhuur, stands, promotie, noem maar op. Naast de bijdragen van onze sponsors, standhouders en partners is financiële steun daarom welkom. Met z'n allen hebben jullie 1500 euro bijgedragen. Geweldig!

Als nog een donatie doen? Dan kan dat via sovon.nl/donatielandelijkedag

Foto's: Dries Oomen

Contributie 2015

Na meer dan 10 jaar 'stilstand' heeft de ledenraad besloten om de contributie per 2015 te verhogen. Het gewone lidmaatschap gaat per 2015 € 17,50 bedragen en het pluslidmaatschap € 34,50. Omdat we onze actieve waarnemers extra willen waarderen, is daarbij een nieuwe mogelijkheid gecreëerd: zij kunnen tegen een gereduceerde contributie lid te zijn van Sovon. Iedere (oud) waarnemer of andere vrijwilliger die een bijdrage levert aan het werk van Sovon, betaalt een contributie van € 14,50 (gewoon) of € 31,- (plus, met Limosa). Ook leden van Vogelwerkgroepen en jongeren t/m 25 jaar kunnen kiezen voor het gereduceerde tarief.

We hopen natuurlijk dat de verhoging je er niet van weerhoudt Sovon en het vogelonderzoek in Nederland ook in 2015 gewoon te blijven steunen. Als lid ontvang je viermaal per jaar Sovon-Nieuws, de jaarlijkse Vogelbalans, 10% korting in de webwinkel en ben je altijd op de hoogte van het wel en wee van de actuele vogelstand in Nederland. Plusleden ontvangen daarbovenop ook nog viermaal per jaar Limosa.

	lidmaatschap	pluslidmaatschap
Normaal tarief	€ 17,50	€ 34,50
Gereduceerd tarief voor (oud) waarnemers, VWG-leden en jongeren	€ 14,50	€ 31,00
Vogelwerkgroepen (2x Sovon-Nieuws)	€ 25,00	€ 41,50

Goedgemutst de winter in!

Nieuw in de webwinkel is de Sovon-wintermuts. Voor € 12,50 heeft u niet alleen een fijne muts, maar steunt u tevens het wintervogelonderzoek in Nederland. Per verkochte muts komt namelijk vijf euro ten goede aan het Punt-Transect-Tellingenproject (PTT), het oudste wintervogelstelproject van Sovon. Wat veel mensen wellicht niet weten, is dat PTT een van de meetnetten is dat door Sovon zelf gefinancierd wordt. Door aanschaf van een muts kunt u meehelpen PTT in de lucht te houden.

Nog wat aanbevelingen op een rij:

- Het PTT loopt al sinds 1978
- Onveranderd populair meetnet met jaarlijks zo'n 400 telroutes en vele deelnemers
- Weinig inspanning, maar veel plezier en nut.

€ 12,50

sovon.nl/webwinkel

Foto: Harvey van Diek

Zeldzame broedvogels 2014: wouwen, Pontische Meeuwen, Velduilen, Witvleugelsterns, Grote Kruisbekken, Roodbuikwaterspreeuw en veel meer

In november kwamen traditiegetrouw de broedvogel-districtscoördinatoren bij elkaar, dit keer in Groet NH. Hieronder een greep uit de nieuwtjes vanuit het Meetnet Broedvogels, aangevuld met informatie van o.a. werkgroepen (Grauwe Kiekendief, Oehoe), Waarneming.nl, Dutch Birding en literatuur als *Vogels in Overijssel 2014*. We hadden in meerdere opzichten met een bijzonder jaar te maken.

In 2014 werden, net als in 2013, in Drenthe twee **Wilde Zwaan**-nesten gevonden waarvan er één in de eifase mislukte (2 eieren verlaten; man is zoon van oorspronkelijke paar). Bij het andere paar werden de 3 jongen (uit 7 eieren) niet ouder dan circa een week.

Er werden zeker 16 territoria **Rosse Stekelstaart** bekend (minimaal baltsend mannetje of baltsend paartje) waarbij in twee gevallen ook pullen werden gezien (5 resp. 7 jongen).

In een gebied in Friesland waar de soort zich in 2010 vestigde, kwam opnieuw minimaal één paar **Nonnetjes** tot broeden (11 eieren waarvan er 10 uitkwamen). In totaal zijn hier, nog steeds de enige broedplek van de soort, in 2010-14 9 nesten gevonden.

Op de Sallandse Heuvelrug werden tijdens een simultaantelling 6 bolderende **Korhanen** geteld (en waarschijnlijk 6 hennen). Hoeveel daarvan oorspronkelijk uit Zweden afkomstig zijn, is niet bekend (in een poging de soort voor ons land te behouden werden 30 Zweedse vogels in 2012-13 bijgeplaatst). In 2013 waren er waarschijnlijk nog 2 'Nederlandse' hanen en 2-4 hennen aanwezig. In het Nationaal Park Hoge Veluwe werd één (uitgezette) bolderende Korhaan gezien.

De vestiging van **Kuifaalscholvers** in ons land nabij Neeltje Jans in Zeeland in 2012 (nestbouw) en 2013 (één paar broedend op nest, tweede paar met nestbouw) kreeg in 2014 een vervolg. Er waren vier baltsende paren aanwezig, waarvan één minstens 10 dagen op het nest zat (waarschijnlijk enkele eieren) en een tweede vrijwel zeker ook een nest bouwde (in ieder geval niet succesvol). De twee resterende paren verlieten het gebied zonder nestbouw. Voor het zevende opeenvolgende jaar nestelden in deze aalscholverkolonie ook **Grote Aalscholvers** (minstens 2 paren).

Grote Zilverreigers kenden niet eerder zo'n ruime verspreiding in ons land. In 2014 broedden ze voor het eerst in de Lepelaarplassen Fl (10 nesten) en op de

oevers van het Volkerakmeer NB/ZH (7). De Makkumer Noardwaard Fr was voor het tweede jaar bezet (2013 2 nesten, 2014 9 nesten). Nabij Alphen aan de Rijn ZH werden drie bijna vliegvlugge jongen op een nest gezien. In De Wieden werden twee broedparen gemeld (2012-13 3). Nestbouwende Grote Zilverreigers werden gemeld nabij Kampen Ov, langs de Nederrijn Gl, in Oost-Brabant en Noord-Limburg. In het kerngebied voor de soort, de Oostvaardersplassen, was het beeld echter veel minder positief (116 nesten, 2012-13 167 resp. 195). De afname houdt wellicht verband met een verlaging van de waterstand op het moment dat de vogels zich wilden vestigen.

De **Zwarte Ibis** is bezig met het veroveren van NW-Europa. Na een duidelijke toename van het aantal niet-broedende vogels werden in 2014 ook de eerste broedpogingen gemeld in Engeland en België (Lincolnshire, Engeland nestbouw maar onduidelijk of er eieren zijn gelegd; Harchies, Henegouwen, België: baltsgedrag en aanbieden van potentieel nestmateriaal aan elkaar). In Nederland werd in 2012 al eens (aanzet tot) nestbouw gemeld (Zuidlaardemeergebied). De primeur voor een 'broedende' vogel (foto van vogel in broedhouding op nest, 21 juni) ging in 2014 naar de Groene Jonker, Zevenhoven ZH. Of er ook eieren zijn gelegd, werd niet duidelijk. In Starrevaart, Leidschendam ZH sleepte in maart een paar met takken (poging tot paring begin april) maar tot een broedgeval kwam het niet.

Broedende **Roodhalsfuten** op onverwachte plekken werden gezien op Ameland (3 jongen), bij Slochteren Gr (1 jong) en Ruinen Dr (2 jongen). Het belangrijkste broedgebied was opnieuw Diependal Dr (6 paren; in 1999-2013 werden hier jaarlijks 4-8 paren geteld).

Niet eerder werden vier **Zwarte Wouwen** nesten gemeld in één jaar. Naast de bekende locaties in Zuid-Limburg (jongen uitgevlogen, waarschijnlijk 2) en oostelijk Noord-Brabant (3 jongen, waarvan er 2 uitgevlogen) werden paren met een nest gevonden elders

Boven: Jonge Rode Wouw, 19 juni 2014, Olst-Wijhe. Foto: Willem van Manen

Gesneuveld ei van Zeearenden in het Lauwersmeer. Foto: Peter de Boer

*Witvleugelsterns,
24 mei 2014, Zuidlaardermeer.
Foto: Richard Ubels.*

in Zuid-Limburg (2 uitgevlogen jongen) en langs het Zwarte Water bij Zwolle Ov (mislukt rond tijdstip dat eieren uit zouden komen). Heel opvallend zijn ook de meldingen van minimaal twee broedgevallen van **Rode Wouwen**: nabij Olst-Wijhe Ov (3 jongen, geringd, uitgevlogen) en in Oost-Brabant (mislukt, waarschijnlijk in jongenfase). In Twente bouwde een paar een nest, maar er werd niet gebroed. In zowel Noord-Brabant als Overijssel kwamen in 2014 beide wouwen tot broeden, wat op provinciaal niveau niet eerder is voorgekomen.

De vestiging van een paar **Zeearenden** in de Dordtse Biesbosch (2 uitgevlogen jongen) zorgde opnieuw voor een kleine groei van de stand. De andere paren broedden, net als in 2013, in de Brabantse Biesbosch (2 uitgevlogen jongen), de Oostvaardersplassen (3 uitgevlogen jongen), het Roggebotzand (mislukt in eifase) en het Lauwersmeer (mislukt in eifase door storm half april). Sinds de vestiging van de soort in 2006 zijn 28 jonge Zeearenden uitgevlogen.

De **Grauwe Kiekendief** was na twee mindere jaren (2012-13 42 resp. 36) met 47 paren terug op het hoge niveau van 2007-2011 (48-63). Er vlogen 117 jongen uit (39 succesvolle nesten). Een groot verschil met 2013 (27 succesvolle nesten; 39 uitgevlogen jongen) (Werkgroep Grauwe Kiekendief).

Blaue Kiekendieven werden alleen gemeld op Texel (1 territorium en 4 nesten waarvan 3 succesvol) en in de akkers van Oost-Groningen (2 nesten met jongen). Dit zal wellicht nog niet volledig zijn maar geeft wel aan dat de soort er erg slecht voor staat. Voor het eerst sinds 2005 ontbrak de soort op Vlieland; op Schiermonnikoog ontbrak de soort net als in 2013 (na jaarlijkse broedgevallen sinds zeker 1968).

Roofvogels die we de komende jaren wellicht als broedvogel kunnen verwelkomen zijn **Steppekiekendief** (subadulte man gepaard met een vrouw Grauwe Kiekendief bij Finsterwolde Gr 25 april-18 mei) en **Visarend** (paar in Brabantse Biesbosch bouwde twee nesten in hoogspanningsmasten). In april vloog een Visarend op Tiengemeten rond met een tak in zijn poten, wellicht één van de vogels die later in de Biesbosch een nest is gaan bouwen?

Klein Waterhoentjes 'zongen' in De Wieden Ov (2) en de Weerribben Ov (1).

Kleinst Waterhoentjes werden op zeker 9 plaatsen gehoord, waarbij een 9 dagen 'zingend' exemplaar op Texel opvalt.

Met ruim 100 territoria haalde de **Kwartelkoning** het niveau van 2011 en 2013; dat was beter dan het slechte jaar 2010 (65-80) maar bleef ruim onder bijvoorbeeld 2012 (280-300 territoria).

Kraanvogels broedden voor het 14e jaar in het Fochteloërveen Fr/Dr. Hier waren ca. 36 Kraanvogels aanwezig die 9 territoriale paren vormden waarvan 7 paren een nest bouwden en 6 paren in totaal waarschijnlijk 8 jongen kregen. Het Dwingelderveld was voor het derde achtereenvolgende jaar bezet (nest met eieren). Op twee plaatsen werd voor het eerst een nest gevonden: Engbertsdijksvenen (resten van eischalen in een nest dat rond 2 mei is mislukt, mogelijk door extreme neerslag) en, zeer verrassend, in West-Brabant (nest met misvormd ei). Daarnaast waren in verschillende gebieden baltsende paartjes aanwezig die voorzover bekend geen nest hadden (o.a. in Oost-Brabant en drie veengebieden in Twente; in Duitsland op slechts 5 km van de Duits-Twentse grens vlogen 2 jongen uit). Dat het snel kan gaan, blijkt bijvoorbeeld ook in Denemarken waar de populatie spectaculair is gegroeid van 3-4 paren begin jaren negentig tot 200 paren in 2012.

Steltkluten beleefden een goed broedseizoen met minimaal 18 broedparen en meerdere vliegvlugge jongen. Vliegvlugge 'Nederlandse' Steltkluten zien we niet vaak.

Een spannende waarneming van een **Bonte Strandloper** met afleidingsgedrag in het Lauwersmeergebied (op laatste moment weglopen, vleugel opsteken, broedhouding aannemen) werd helaas niet gevolgd door verdere aanwijzingen voor een broedgeval.

Kemphennen met jongen werden gemeld in het Zuidlaardermeergebied, het Lauwersmeer en De Wieden (alle 1). Bij Wommels Fr werd een nest met eieren gevonden.

In de grote stern- en meeuwenkolonie van De Kreupel in het IJsselmeer werden dit jaar geen verdachte **Dwergmeeuwen** gezien (2009-13: 1-3 paren). Wel verbleef hier het gehele broedseizoen een paar **Pontische Meeuwen**, met op 23 augustus een bedelend jong. Hoewel absolute zekerheid (nestvondst, niet vliegvlug jong) ontbreekt en er

in augustus al jongen uit Oost-Europa in ons land gezien worden, lijkt dit het eerste succesvolle zuivere broedgeval te zijn geweest in Nederland. Niet eerder nestelde er een zuiver paartje Pontische Meeuwen in Nederland! De (al dan niet helemaal zuivere) man Pontische Meeuw die in 2012-13 op het stuweiland bij Amerongen Ut nestelde, is waarschijnlijk overleden; zijn partner (geringde vrouw Zilvermeeuw) broedde in 2014 met een Zilvermeeuw.

Op dit stuweiland en het nabijgelegen eiland van Maurik GI kwamen dit jaar wel **Geelpootmeeuwen** tot broeden (zuiver paar waarvan het jong niet vliegvlug werd; 2 mengparen met Zilvermeeuw).

In het Zuidlaardermeergebied vestigde zich voor het derde opeenvolgende jaar een kolonie **Witwangsterns**. Er werden 23 broedgevallen gemeld en er vlogen minstens 43 jongen uit (2012-13: 11 resp. 26 nesten). Eerdere broedgevallen zijn alleen bekend uit 1938 (9), 1945 (9), 1958 (15), 1965 (7), 1997 (1) en 1999 (1). Eén van de hoogtepunten in 2014 is de vestiging van **Witvleugelsterns** in hetzelfde gebied! Er werden 7 nesten gevonden. Van deze soort werden slechts twee maal eerder in Nederland nesten gevonden: in 1979 (mengpaar met Zwarte Stern) en 2007 (2 nesten nabij Stolwijk ZH en 2 nesten in de Sliedrechtse Biesbosch). Voor beide moerassterns was het Zuidlaardermeergebied het meest noordwestelijke Europese broedgebied in 2014. Dat dit een heel bijzonder moerasgebied is wordt nog eens onderstreept door de ruim 200 paartjes **Geoorde Fuut**.

De **Oehoe** is sinds 1996 een jaarlijkse broedvogel in ons land met tot 2003 maximaal 3 paren. Sinds die tijd zitten de aantallen duidelijk in de lift. De grens van de 10 paren werd in 2012 bereikt (11-13 paren) en vervolgens groeide de populatie naar 16-18 (2013) en ca. 20 (2014). Dit jaar was het eerste succesvolle broedgeval voor Overijssel een feit (4 jongen in een kunstnest in een bos) (Oehoewerkgroep Nederland).

Velduilen profiteerden van een muizenpiek en hebben een topjaar achter de rug. Het beeld is nog onvolledig maar vooral het voorlopige aantal voor het Friese binnenland (ca. 50 paren) is zeer indrukwekkend.

Ook elders werden (mogelijke) broedgevalen gemeld zoals in Groningen (Waddenkust 1), Overijssel (Polder Mastenbroek 6-8, De Wieden 3), Utrecht (Eempolders 3), Noord-Holland (Schiphol 1), Zuid-Holland (Krimpenerwaard 1, mogelijk ook Maasvlakte) en Zeeland (Schouwen-Duiveland 2). Op de Waddeneilanden nestelden, zoals de laatste jaren gebruikelijk, niet veel Velduilen (Ameland 3, Schiermonnikoog 3, Terschelling 2, Texel en Vlieland 0). Wellicht komen we in 2014 rond de 80-100 paren uit. We moeten terug naar 1992-93 om dat niveau te halen (90-100 paren), maar met het opvallende verschil dat toen ca. 60% van de uilen op de Waddeneilanden broedde tegen ca. 10% in 2014. Dat deze nomaden in 2014 niet alleen Nederland wisten te vinden, blijkt uit berichten uit Vlaanderen (20 paren, meer dan in de voorgaande twee decennia bij elkaar) en (het binnenland van) Duitsland.

Ook andere soorten zoals **Kerkuilen** profiteerden van de muizen. Bijzonder is bijvoorbeeld dat op twee naast elkaar gelegen boerderijen in Friesland elk 10 jongen opgroeiden in de nestkast.

Dit jaar moeten we het doen met 'slechts' één **Bijeneter**-broedgeval. Een nest in Nationaal Park Zuid-Kennemerland mislukte in de jongenfase doordat een Vos een gang tot onder de nestkamer groef. Sinds 2001 ontbrak de soort alleen in 2003-04 en 2009 als broedvogel in ons land, terwijl hij in de vorige eeuw in slechts drie jaren tot broeden kwam (1964-65, 1983).

De **Draaihals** heeft een opvallend goed seizoen achter de rug. Op minimaal 6 plaatsen werd met zekerheid gebroed in Drenthe (3) en de Veluwe (3 waarvan één in een nestkast). Ter vergelijking: in de 8 voorgaande jaren (2006-13) werden in totaal 7 zekere broedgevallen gemeld. Van de Veluwe werden daarnaast nog 6 territoria doorgegeven, uit Twente en Limburg ieder 1.

Waar gaat het heen met de **Middelste Bonte Specht**? Het beeld is nog onvolledig maar ook 2014 zal de boeken in gaan als topjaar met bijvoorbeeld in Twente minimaal 224 territoria (2012-13: 153 resp. 160), in Limburg ca. 200 (2012-13 150), in Noord-Brabant minimaal 67 (2012-13 28 resp. 32) en op de (met name Noord-)Veluwe ca. 35 (2012-13: 13 resp. 23). Met 1-2 territoria nabij Sint Janssteen, Zeeuws-Vlaanderen ZI is ook deze provincie bezet geraakt door de soort. Een eerste, voorlopige, schatting van de Nederlandse populatie in 2014 komt uit op zo'n 550-650 territoria. Wat een verschil

met bijvoorbeeld 2006, het eerste jaar dat we de landelijke stand boven de 100 durfden te schatten (130-150).

De waarschijnlijk allerlaatste, zingende en solitaire **Kuifleeuwerik** was in ieder geval tot begin juli aanwezig in Den Bosch (Haverleij). Losse meldingen in Breskens (5 april kort ter plaatse; 28 april zingend overvliegend) betreffen waarschijnlijk zwervende zuidelijke vogels, wellicht van de kwijnende Belgische populatie.

De **Grote Karekiet** deed het net als in 2013 slecht met lage aantallen langs de Randmeren van NW-Overijssel (51 territoria, was tot 2011 rond de 100) en in de Loosdrechtse Plassen (13, was tot 2011 lange tijd stabiel rond 25-30). De landelijke populatie zal in 2014 niet ver boven de 100 uitgekomen zijn (2012: 160-190, 2013: 120-150).

In Zuid-Limburg werden twee zuivere paren **Orpheusspotvogel** ontdekt naast 5 zingende vogels. In het Knarbos bij Lelystad FI werd een paar met (minimaal 4) pas uitgevlogen jongen gevolgd. Bij Baarn Ut zong een vogel van 10-21 juni.

Graszangers zijn weer vrijwel verdwenen uit ons land met slechts meldingen in het Verdronken Land van Saeftinghe ZI (minimaal 5 territoria) en het nabijgelegen Luntershoeek (eenmalige waarneming 29 mei). In 2009, voordat we enkele koudere winters kregen, werd de populatie nog geschat op 110-150 territoria. **Cetti's Zangers** hebben geen of weinig last gehad van de winters en doken in 2014 op nieuwe plaatsen op. In de Biesbosch is de sterkste groei eruit (400-425 territoria).

Eén van de 'klappers' van 2014 is een net vliegvlugge **Roodbuikwaterspreeuw** die dit jaar in Zuid-Nederland werd gefotografeerd. Bij een andere waarneming, van een onvolwassen vogel in het Geuldal, is het onduidelijk of hij in Nederland uit het ei gekropen is. Zekere broedgevallen zijn in ons land alleen bekend uit Limburg (1910-13, 1915, 1920, 1993-94), Nijmegen (1913) en Winterswijk (1933).

Na de invasie van **Grote Kruisbekken** vanaf oktober 2013 bleven in verschillende gebieden vogels tot in het vroege voorjaar van 2014 pleisteren, waarbij ook territoriaal gedrag werd waargenomen. Territoria werden opgetekend in Drenthe (5-7), de Veluwe (5), de Achterhoek GI (1), nabij Molenhoek Lb (minimaal 1), het Noord-Hollands Duinreservaat (1). De meest opvallende meldingen komen uit Molenhoek (vrouw

met nestmateriaal) en nabij Uchelen op de Veluwe (paar met nestbouw) en uit NP De Hoge Veluwe (2 uitgevlogen jongen!, ook gefotografeerd, zie <http://birdingwageningen.blogspot.nl>).

Een paartje **Witbandkruisbekken** was vrijwel de gehele maand januari aanwezig nabij Doorn Ut, waarbij het vrouwtje ook gevoerd werd door het mannetje. Tot een zeker broedgeval is het voorzover bekend echter niet gekomen.

Een zingend 2kj mannetje **Ortolaan** bij Reusel, Oost-Brabant (21-31 mei) bleef ongepaard al leek de vogel wel op te trekken met een vrouwtje Geelgors.

Bij Ochten GI mislukte een broedgeval van een paar **Grauwe Gorzen** (perceel gemaaid op het moment dat er jongen in het nest zaten). Bij Westervoort GI ten slotte zong een mannetje van 10 mei tot 26 juni.

Mocht u nog gegevens van (zeldzame) broedvogels hebben, dan ontvangen wij die graag zo snel mogelijk. Het rapport over 2013 valt komend voorjaar bij alle broedvogeltellers in de bus als dank voor hun inspanningen.

Het hier gepresenteerde overzicht is niet volledig en een deel van de gevallen is nog niet geverifieerd. In het broedvogelrapport is te zijner tijd alles na te lezen, waarbij ook de overige zeldzame broedvogels zoals Woudaap en Raaf zullen worden opgenomen.

Ik wil graag alle districtscoördinatoren, tellers, werkgroepen en terreinbeheerders bijzonder bedanken voor hun inspanningen in 2014.

● Arjan Boele

Parende Grote Kruisbekken,
18 april 2014, Hoge Veluwe.
Foto: Alex Bos

Vanwege vakantie van Adri Remeus vond de uitreiking niet zoals gewoonlijk plaats op de Landelijke Dag, maar ontving de nietsvermoedende winnaar op 28 oktober de prijs uit handen van Sovon-directeur Theo Verstrael. Foto: Gerjon Gelling

Adri Remeus verkozen tot Sovon vrijwilliger van het jaar

Haagse vogelaar Adri Remeus is uitgeroepen tot Sovon vrijwilliger van het jaar 2014. Op de ledenvergadering van zijn eigen Vogelwerkgroep Meijndel kreeg hij de eervolle prijs overhandigd. Sovon reikt de prijs ieder jaar uit aan een van zijn 'supervrijwilligers' die zich inzetten voor vogelonderzoek.

Zilveren Zwaluw

Adri Remeus kreeg de Zilveren Zwaluw opgespeld, een zichtbare erkenning voor zijn jarenlange inzet. Hij is al tientallen jaren zeer actief voor de vogels rond Den Haag. Deze inzet bestaat onder meer uit ruim 40 jaar betrokkenheid bij verschillende vogeltelprojecten van Sovon: van wintervogeltellingen tot broedvogelinventarisaties, van trektellen tot watervogeltellingen. Naast de Zilveren Zwaluw ontving hij een fraai schilderij van een Bokje – een van zijn favoriete vogelsoorten - van de hand van Elwin van der Kolk.

Gedreven volhouder

Adri Remeus werd verkozen uit negen voorgedragen vrijwilligers, stuk voor stuk uitstekende kandidaten. De jury, bestaande uit afgevaardigden van de ledenraad en het bestuur van Sovon, koos unaniem voor deze allrounder en spin in het Haagse vogelaarsweb: "Zijn zeer lange adem en grote discipline, vriendelijkheid en betrouwbaarheid (je kunt altijd op 'm rekenen) zijn karaktereigenschappen die Remeus kenschetsen" aldus de jury.

Vermeldenswaard zijn ook de publicaties die Remeus gemaakt heeft voor Limosa en Hollands Duinen. Daarmee schrijft hij voor zowel de (amateur)onderzoekers als voor het brede publiek. Remeus is tot slot ook bestuurlijk actief als vicevoorzitter van de Haagsche Vogelbescherming en voorzitter van de Vogelwerkgroep Meijndel.

Vogelwerkgroepen in actie voor de Vogelatlas

46.000 euro! Dat is de tussenstand van de soortssponsoring. Een enorm bedrag waar we alle ruim 140 donateurs nogmaals hartelijk voor bedanken. We willen dit bedrag echter minstens nog verdubbelen, zodat we daadwerkelijk met trots de Vogelatlas kunnen presenteren. Nu beseft Sovon heel goed dat niet iedereen in staat is om alleen of als organisatie een soort te sponsoren. Waarom dan niet gezamenlijk aan de slag?

Competitie tussen soorten

Gerard Ouweneel organiseerde binnen de Vogelwerkgroep Hoeksche Waard een ludieke actie. Want: "Een club die zo'n drom leden op de been weet te brengen, kan er toch niet onderuit dat in de nieuwe atlas onder één of meer vogelsoorten waarmee de streek voor de dag kan komen, de Vogelwerkgroep Hoeksche Waard als naam gaat prijken?"

De opzet was als volgt: "De leden kregen tijdens een vergadering het verzoek vijf euro over te maken, waarbij ze dan bij het uitschrijven van de opdracht c.q. het verrichten van de digitale betaling, de naam van de voorkeursoort moesten vermelden."

Uiteindelijk brachten 32 Hoekschewaardse leden een bedrag bijeen waarmee twee soorten gesponsord konden worden. Maar welke soorten? "Ondanks de afspraak dat één sponsorbetaling recht gaf op één keuzesoort, voerden enkele leden drie soorten op, al dan niet voorzien van een rangorde. Ook leken mensen in gewetensnood te komen, waardoor ze twee keer een bedrag overmaakten."

Op een Pimpelmees na, ging de voorkeur in het algemeen uit naar vanouds karakteristieke streeksoorten. De Bruine kiekendief werd de grote winnaar, gevolgd door de Blauwborst.

Gerard Ouweneel vertelt meer over de actie en strijd tussen de soorten in zijn binnenkort te verschijnen bundel 'Een aangename onrust'.

Sovon wil werkgroepen, andere organisaties én particulieren graag helpen bij het organiseren van sponsoracties.

Je kunt nu gemakkelijk een eigen actiepagina opzetten en zo geld inzamelen voor de sponsoring van een specifieke soort. www.sovon.nl/startjeactie

Als oud-schipper van de Phoca, het inspectieschip van het rijk in de westelijke Waddenzee, grapte Jan van Dijk (Oosterend, 1947) ooit dat hij wél taxi mocht spelen voor diverse onderzoekers, maar dat ze hem nooit uitnodigden voor mooie expedities. Dat heeft hij geweten. ‘Deze expeditie naar Mauritanië was alweer mijn vijftiende als vrijwillig onderzoeksassistent. En ik krijg er nog bepaald geen genoeg van.’

”Hand- en spandiensten in West-Afrika”

Het heeft er alle schijn van dat Jan van Dijk opleeft als hij in om het even welke boot zit, groot of klein. Vandaag is het een opvouwbaar sloepje met een klein buitenboord motortje, van de NIOZ-expeditie op de Banc d’Arguin in Mauritanië. Van Dijk pruttelt heel rustig van het onderzoeksstation in Iwik, naar het eilandje Zira, net aan de overkant van de geul voor het station. ‘We hebben geen haast’, zegt hij. ‘Het duurt nog twee uur voor het hoogwater is en het is ook wel zo respectvol naar de lokale Imraguen vissers in het dorp. Die mogen niet met motoren varen in het Nationaal Park, dus dan moeten wij ze ook niet provoceren door hier rond te scheuren met onze bootjes.’

We gaan naar het twee hectare grote eilandje als onderdeel van een simultane telling van de hoogwatervluchtplaatsen rond het onderzoeksstation bij het dorpje Iwik. Van Dijk kent de plek inmiddels heel goed. ‘Vorig jaar had ik hier een lastige telling. Er zat van alles door elkaar en ze vlogen ook veel op. Laat ik voor de zekerheid die grote groep “bontjes” maar vast tellen. Het kan zijn dat ze met opkomend water nog een keer gaan verkassen, maar dat zien we dan wel.’

Een goeie tweeduizend Bonte Strandlopers later, lopen we rustig verder het eiland op, langs grote groepen Rosse grutto’s, Kanoeten, Regenwulpen, Zilverplevieren en kleine clubjes Steenlopers en Bontbekplevieren. De vogels zijn bepaald niet ‘vliegerig’; Van Dijk kan de aantallen goed inschatten.

Aan de kop van het eiland zitten enkele dikke Pelikanen en ook de nodige Lepelaars, al gaat een deel van die groep schuil achter een richeltje. ‘Als we die nu oppesten loop je het risico dat alles de lucht ingaat, en dan kunnen we opnieuw beginnen, dus ik houd het voor het gemak maar even op ongeveer 120 Lepelaars.’

De achtkoppige expeditie waar Van Dijk nu deel van uitmaakt is de zogenoemde ‘novemberexpeditie’ van het NIOZ. Die draait meestal om het ringen, het aflezen van kleurringen en het tellen van vogels. ‘De eerste dagen gaan we naar de wadplaten om geringde Rosse Grutto’s, Drieteenstrandlopers, Kanoeten en Lepelaars te zoeken en af te lezen. Zodra we een flink aantal geringde dieren hebben geïdentificeerd gaan we ook nog Kanoeten ringen. Prachtig werk is dat.’

Kottervisser

Zijn reizen als onbezoldigd onderzoeksassistent begonnen ooit met een visserij-expeditie in 1988, herinnert Van Dijk zich. ‘Ik had ooit tegen Wim Wolff gegrapt dat we op de Phoca wel goed genoeg waren om de onderzoekers van het toenmalige RIN rond te varen op het Wad, maar als zij dan eens een mooie reis hadden, dan hoorden we niets. Nou, dat heb ik geweten. Een paar maanden later belde Wolff of ik mee wilde om de visserijzaken te regelen op een expeditie hier in Mauritanië. Voordat ik bij het ministerie kwam werken, had ik van mijn veertiende tot mijn dertigste op een kotter van ons familiebedrijf gevaren. Ik wist dus goed wat vissen was, en dat kwam Wolff natuurlijk wel van pas.’

‘Die expeditie hebben we echt keihard gewerkt. Over de hele Banc d’Arguin hadden we een raster van punten uitgezet waar we op een standaard manier met een lokale vissersboot trekjes visten met een soort kleine boomkor. Alles wat we vingen ging op sterk water mee naar huis om te analyseren. Sinds die tijd mag je wel zeggen dat ik verknocht ben geraakt aan dit gebied.’

‘De interesse in vogels heb ik op de kotter van mijn broer meegekregen. Als we vis stonden schoon te maken riep hij af en toe “Grote Jager!” ofzo. Ik was dan de enige die opkeek van het werk. De rest interesseerde zich daar niet voor. Later, op de Phoca heb ik ook goed leren tellen.’

Als oudgediende in het telwerk op de Banc d’Arguin heeft Van Dijk de nodige veranderingen gezien. ‘Vorig jaar hebben we met een team onder leiding van Marc van Roomen een integrale telling van het gebied gedaan. We kwamen toen op een totaal van anderhalf miljoen vogels. Dat lijkt een hoop, maar bij een eerdere telling in 1980, de eigenlijke start van de Nederlandse expedities in Mauritanië, kwam de teller nog tot twee en een kwart miljoen. Er verandert dus absoluut het een en ander. Wat precies, dat moet je aan de onderzoekers van het NIOZ en de universiteit in Groningen vragen. Ik probeer alleen mijn steentje bij te dragen door mee te tellen.’

DE KLEI

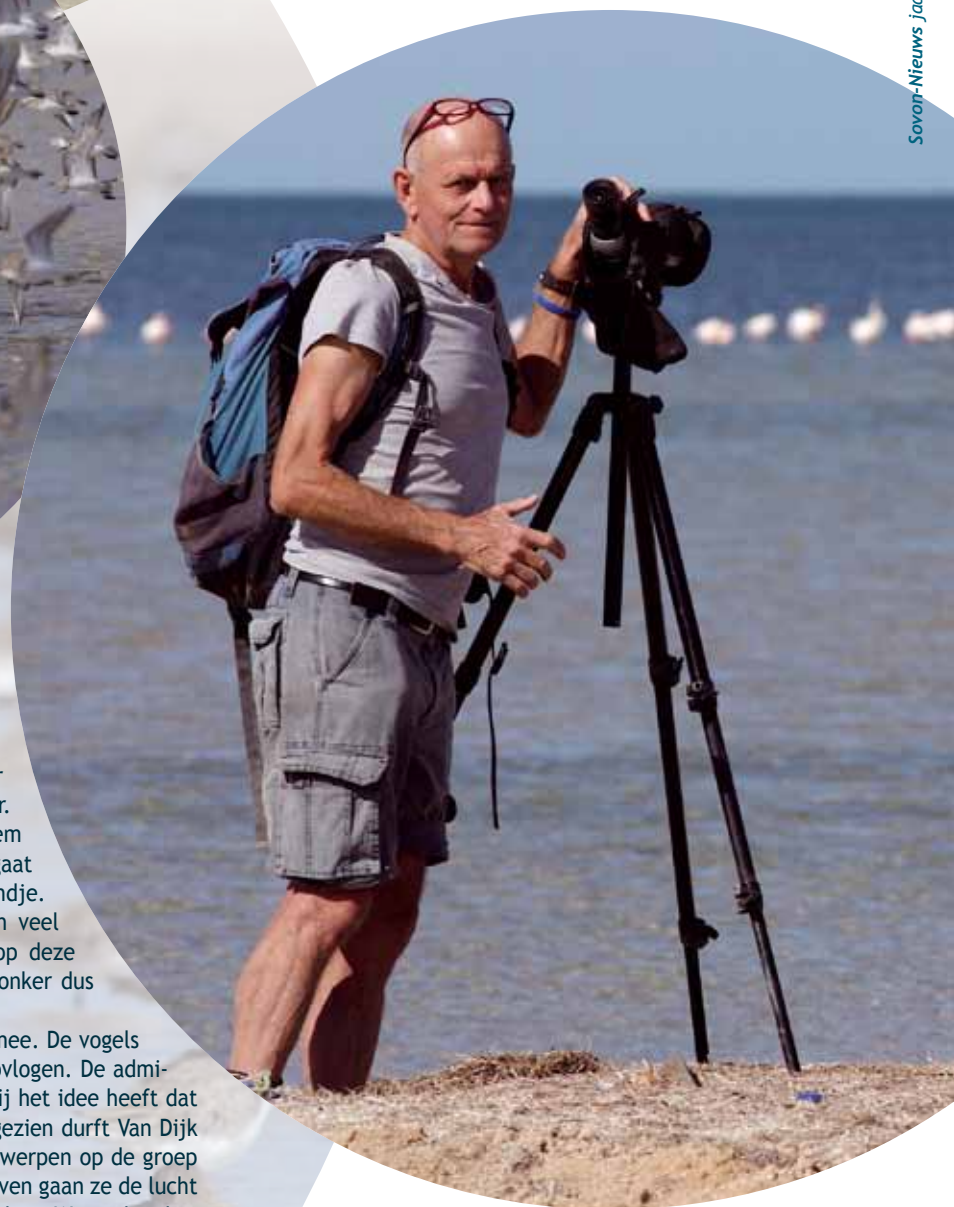
Velduil

Als we naar een grote, gemengde groep Bonte Strandlopers en Kanoeten staan te kijken gaan de ongeveer vierduizend vogels ogenschijnlijk uit het niets de lucht in, maar Van Dijk heeft de veroorzaker snel in het vizier. 'Daar gaat een Velduil! De collega's hadden hem eerder deze week ook al gezien. Overdag gaat het nog wel, zo'n Velduil op dit kleine eilandje. 's Avonds hebben de steltloperjes daar een veel grotere hekel aan. De vogels die overdag op deze hoogwatervluchtplaats zitten zullen in het donker dus zeker een andere plek opzoeken.'

De 'schade' aan de telling van Van Dijk valt mee. De vogels strijken op dezelfde plek neer als waar ze opvlogen. De administratie hoeft dan ook niet bijgewerkt. Als hij het idee heeft dat hij alle groepen rustende vogels goed heeft gezien durft Van Dijk het nog wel even aan om een betere blik te werpen op de groep Lepelaars aan de kop van het eilandje. Heel even gaan ze de lucht in om ook weer op hun oude plek neer te strijken. We zoeken het 'hoogste punt' van het platte eilandje op en tellen uiteindelijk 125 rustende vogels. 'Kijk, daar zaten we dus niet ver naast!'

'Weet je wat mij nog het meeste trekt hier?', zegt Van Dijk na een tijdje nadenken over de bijna idiote vraag waarom hij iedere keer weer terugkomt naar het paradijselijke Mauritaanse wad. 'De eenzaamheid. Tussen de tellingen en het vangen door kun je hier de complete stilte opzoeken. Nou ja, zonder mensen dan, hè. Ik vind het ook heerlijk om 's middag nog even een eind langs het strand te rommelen, of wat te vissen. Gewoon een stukje kokkelvles aan de hengel en voor je het weet heb je een mooie Dorade aan de lijn. Ik ken genoeg mensen die het hier na een aantal keren wel

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. De foto's zijn ook van Rob Buiter.

gezien hebben. Ik niet. Zo lang het mij nog gegeven is blij ik hier graag hand- en spandiensten doen voor het onderzoek.'

Met de buitenboordmotor op stationair pruttelen we heel langzaam weer terug naar het onderzoeksstation, waar de simultane tellingen naast elkaar worden gelegd. Job ten Horn, de expeditieleider en hoogleraar Theunis Piersma, de drijvende kracht achter de Banc d'Arguin-expedities, voeren de data meteen in de computer in. In vergelijking met voorgaande jaren lijkt de stand van de Kanoeten zich een klein beetje te herstellen van enkele jaren van achteruitgang, waar de Rosse Grutto nu om onduidelijke redenen hard achteruit is gegaan. 'Voer voor de onderzoekers', concludeert Van Dijk.

Broedvogels tellen met je tablet

Geen last meer van wapperende papieren veldkaarten en lege balpennen. Je kunt nu ook het veld in met een tablet om broedvogels te tellen. In 2013 en 2014 testten verschillende broedvogeltellers het digitaal invoeren van BMP-tellingen in het veld. We doen daar kort verslag van en geven aanwijzingen waarmee je zelf aan de slag kunt.

De ingebruikname van Autocluster in 2010 was een flinke stap vooruit voor de vele broedvogelkarteerders die meedoen aan het BMP. Het maakte veel papierwerk overbodig en zorgde voor meer standaardisatie bij de uitwerking van tellingen. Met de komst van de mobiele applicatie ObsMapp zetten we nu een volgende stap: het is mogelijk om 'digitaal' broedvogels te karteren in het veld. In de laatste versies van ObsMapp, de mobiele app die ontwikkeld werd door Alex Kwak, Sovon en Waarneming.nl, kun je via een extra module in het veld waarnemingen invoeren op een digitale veldkaart. Dankzij de opties om broedcodes te gebruiken en je waarnemingen te uploaden naar Sovon, kun je zonder papieren veldkaart broedvogels gaan tellen.

Gebruik van de app

ObsMapp wordt door veel waarnemers gebruikt om losse waarnemingen op Waarneming.nl in te voeren. In de huidige situatie is alleen de Android-versie van de app geschikt voor de invoer van BMP-tellingen. Obsmapp werkt zowel op telefoons als op tablets, waarbij de laatste vanwege hun schermformaat het meest geschikt zijn voor het digitaal BMP' en. We hebben de app getest op Google Nexus tablets met een 7 inch scherm. Dit formaat bleek geschikt te zijn: het scherm was niet

te klein om verder in te zoomen op de kaart, en de tablet niet te groot om vast te houden in het veld. Voor de tablets schaften we een stevige, rubberen hoes aan, die spatwaterdicht is en tegen een stootje kan. Helemaal waterdicht was de tablet daarmee echter niet. Zorg dus dat je de tablet tijdens een fikse bui goed droog houdt. Een plastic zak kan daarvoor al volstaan.

Om niet teveel data te gebruiken in het veld en de batterij te sparen, maakten we van tevoren een upload van de veldkaarten van Open Street Maps en Locus Free via <http://bit.ly/1ybWa6m>

Na ieder veldbezoek uploadden we de waarnemingen via een uploadmanager in de bekende autoclusterinvoer van Sovon.

Voor- en nadelen

Hoewel het gebruik van een tablet voor de meeste waarnemers wennen was, waren de reacties overwegend positief. Grootste pluspunt: met het gebruik van de 'digitale veldkaart' is het handmatig overzetten van waarnemingen van een papieren veldkaart naar de computer verleden tijd. Het uploaden van de stippen naar de autoclusterinvoer moet natuurlijk nog wel online gebeuren, maar dat is een kwestie van een paar minuten. Hierna zetten we puntsgewijs wat andere voor- en nadelen op een rij:

- De waarnemer weet dankzij het GPS altijd waar hij/zij zich bevindt in het gebied en ten opzichte van een zingende vogel.
- Kleinere kans op locatiefouten, doordat de waarneming gelijk op de juiste plek gezet kan worden.
- Direct na de laatste ronde kunnen de waarnemingen geclusterd en gecontroleerd worden.
- Track van de gevolgde route kan worden vastgelegd.
- Keuze uit verschillende kaartondergronden (luchtfoto's, topografische kaarten).

Nadelen:

- De veldtijd neemt met 10-15% toe door het invoeren in de tablet.
- Bij zonnige weersomstandigheden spiegelt het scherm van het toestel.
- Het is (nog) niet mogelijk om gebiedsbegrenzing in het toestel vast te leggen.
- Het toestel is kwetsbaar voor invloeden van buiten af (regen, vallen).

Komend voorjaar beginnen?

In januari verschijnt een herziene handleiding voor BMP'ers die gebruik willen maken van de digitale veldinvoer via ObsMapp. Deze handleiding is te downloaden via sovon.nl/bmp. Hulp bij het gebruik van de tablet geven we graag via broedvogels@sovon.nl

> sovon.nl/bmp

● Vincent de Boer & Albert de Jong

Foto's: Albert de Jong

Vogelatlas: met nieuwe faciliteiten het laatste jaar in

Op 1 december jl. is de wintertelperiode van het laatste atlasveldjaar gestart. De 1602 geregistreeerde atlasellers hebben tot op heden gegevens van ruim 1000 winterblokken en 800 broedvogelblokken ingestuurd (van de 1684). We weten dat er nog flink wat veldformulieren bij tellers (smachtend) liggen te wachten op invoer en digitale afhandeling... We hebben er dan ook vertrouwen in dat we samen, met een schepje erbovenop, in de meerderheid van de districten in dit laatste atlasveldjaar de 100% dekking gaan halen.

Voorlopige verspreidingskaarten op maat
Omdat een flink deel van het veldwerk al is gedaan, hebben we ons de afgelopen maanden ingespannen om de tellers wat 'terug te geven' in de vorm van voorlopige verspreidingskaarten. Deze zijn van de atlasite te downloaden (tabblad Resultaten) en naar keuze beschikbaar op het niveau van provincie, district of vogelwerkgroep.

Per soort zie je niet alleen de tot op heden bekende telgegevens uit het lopende atlasproject. Ook de winterwaarnemingen uit de (jaarrond-)atlas 1987 worden gepresenteerd. Een aardige check om eens te kijken of dit beeld klopt met jouw ideeën over de vogelstand en -ontwikkelingen in eigen werkgebied of regio. Ook is te zien of een blok al voor de atlas is geteld (grijze ondergrond) of nog geteld moet worden (blanco ondergrond).

De kaarten worden ongeveer elke 14 dagen geactualiseerd. Het zijn grote bestanden, dus het downloaden kan enige tijd in beslag nemen. De kaarten voor het broedseizoen zullen aan het eind van de winter 2015 beschikbaar komen.

De BOEST-webpagina en BOEST-APP (voor Android)

BOEST staat voor *Broedcodes Ophogen Extra Soorten Tellen*. Hoe goed een atlasblok ook geteld is, elke teller mist wel soorten. Op vogelatlas.nl/atlas/boest kun je van elk atlasblok in Nederland zien welke soorten nog mogelijk worden verwacht. Deze soorten zijn dan in vier of meer van de omliggende blokken waargenomen of worden, wat wintervogels betreft, op basis van de PTT-tellingen voorspeld. Je kunt deze lijst, compleet met kaart, per atlasblok van de site downloaden. Direct klaar voor gebruik in het veld. Heel handig. Elke geofende vogelaar kan dus overal in Nederland door gericht naar deze soorten te zoeken een bijdrage leveren aan het verhogen van de kwaliteit van de soortenlijst van elk atlasblok. Let wel: het gaat in het winterseizoen om terrein gebonden individuen.

Onder de lijstjes met verwachte soorten staat een tweede categorie: een selectie van

reeds waargenomen soorten, die mogelijk in een hoger aantal in het atlasblok verblijven. Deze soorten zijn in vier of meer van de omliggende atlasblokken gemiddeld in een hoger aantal doorgegeven.

De BOEST-pagina presenteert dus een streeplijst-op-maat. Deze is dynamisch. Is een soort gemeld dan verandert de tint van de soortnaam in lichtgrijs en kan de teller een schatting opgeven. Is de waarneming door de teller van het atlasblok geaccepteerd, dan verdwijnt de soort uit de lijst.

Belangrijk! De verwachte soortenlijst houdt geen rekening met de vraag of er geschikte habitat voor de verwachte soorten aanwezig is. Wanneer een atlasblok qua habitat sterk afwijkt van de buurblokken, kan het systeem dus minder of zelfs onwaarschijnlijke soorten presenteren. Dat geldt ook voor hele kleine blokken. Los daarvan staat natuurlijk altijd voorop dat de teller uitsluitend moet uitgaan van wat hij zelf waarneemt, en niet van wat hij verwacht. Al ziet een blok er nog zo geschikt uit voor (nog niet gemelde) Veldleeuweriken: ze moeten wel eerst met zekerheid worden vastgesteld door hemzelf of een andere waarnemer.

Voor het invoeren van de BOEST-waarnemingen heeft een teller de keuze uit de volgende opties:

1. Voor een eigen atlasblok: maak na inloggen op de gebruikelijke wijze een aanvullend atlasbezoek aan.
2. Voor atlasblokken van iemand anders kan elke teller een keuze maken uit de volgende drie mogelijkheden:
  - a) ga via de atlasite (knop 'kijk en meld' rechtsboven) en klik vervolgens op de link naar natuurontdekker.nl (zie kader)
  - b) met Webobs of Obsmapp*
  - c) via de website waarneming.nl * of Telmeel.nl.

Voordeel van de registratie via de opties 1 en 2a is dat de bestede tijd van het bezoek wordt vastgelegd. Dat is voor Sovon een mooie indicatie voor de waarnemingsinspanning.

De BOEST-informatie is ook beschikbaar

Natuurontdekker.nl is een gezamenlijke website van de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's), die bedoeld is om waarnemers te stimuleren ook buiten de bekende (top)gebieden naar de aan-/afwezigheid van specifieke soorten te zoeken. Maak eerst (eenmalig) een account aan op natuurontdekker.nl. Dat kan met uw Sovon-login.

in de Natuurontdekker APP (alleen voor Android-smartphones). De APP kan worden gedownload van de Google Playstore. Dan kun je de soortenlijst in het veld bekijken en direct de waarnemingen doorgeven, wanneer je een internetabonnement of wifi-verbinding hebt.

Op de Landelijke Dag 2014 stelden diverse bezoekers aan de Atlasstand de vraag of met deze mooie nieuwe 'tool' de vergelijkbaarheid met de vorige atlasen niet in het geding komt. De 'zit-deze-soort-misschien-in-uw-blok-vraag' is tijdens vorige atlasprojecten ook (mondeling of schriftelijk) aan atlasellers gesteld. Dit gebeurde op basis van expert judgement door de toenmalige atlascoördinatoren. De via het lopende atlasonderzoek verzamelde waarnemingen krijgen in de database een ander labeltje dan de aanvullende bronnen. We kunnen dus voor de analyse deelselecties maken.

De voorlopige verspreidingskaarten en de BOEST-webpagina op www.vogelatlas.nl zijn ontwikkeld door Gerard Troost en Erik van Winden. De aanpassing van Natuurontdekker.nl en de BOEST-APP zijn gerealiseerd door Allart Kooiman en Victor Mensing. Diverse Sovon-collega's assisteerden daarbij.

● Harvey van Diek & Jouke Altenburg

* Verifieer vooraf dat bij de instellingen het vinkje voor toestemming voor wetenschappelijk gebruik/doorgifte aan Sovon 'aan' staat.

Ornithologisch jaarverslag Texel 2013

Het lukte Vogelwerkgroep Texel weer om een prachtig en gedetailleerd jaarverslag uit te brengen. Het is maar liefst 80 pagina's dik en wederom voorzien van geweldige foto's. **Bestellen door € 11,- (incl. verzendkosten) over te maken op NL46 INGB 0008 4178 22 t.n.v. Vogelwerkgroep Texel, Den Hoorn, o.v.v. Jaarverslag 2013 en uw naam en adres.**

Vogels in Overijssel 2014

Het motto zou dit maal "nieuwkomers" kunnen zijn, want zowel Oehoe als Roodmus zijn in 2014 succesvolle broedvogels van Overijssel geworden. De Rode Wouw had sinds jaren weer een geslaagd broedgeval, de Zwarte Wouw deed een broedpoging, het eerste kraanvogelnest werd een feit en de Velduil verraste als broedvogel in polder Mastenbroek. Dit nummer zit dus vol met recent broedvogelnieuws (naast veel andere artikelen) en is actueler dan ooit.

Bestellen door overmaken van €15,- op IBAN NL60 INGB 0004 5068 21 van de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Overijssel te Markelo o.v.v. "ViO 2014" met naam en adres.

Limburgse Vogels 2014

Ook het tijdschrift Limburgse Vogels pakt weer fors uit met o.a. de balans van 20 jaar natuurontwikkeling in het Zuidelijk Maasdal, het jaarlijkse overzicht van zeldzame broedvogels in de provincie, het voorkomen van Parelduiker, Roodkeelduiker en IJsdruiker, eerste broedgeval van de Raaf sinds zeer lange tijd en een analyse van het dieet van Limburgse Grauwe Klauwieren. **Editie 2014 is inclusief verzendkosten te bestellen voor € 17,50. Overmaken via NL92 INGB 000 1 1342 34 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg o.v.v. 'Limburgse Vogels 2013'. (Voor België zelfde prijs, IBAN: NL92 INGB 0001 1342 34 en BIC: INGBNL2A).**

Nederlandsche Vogelen

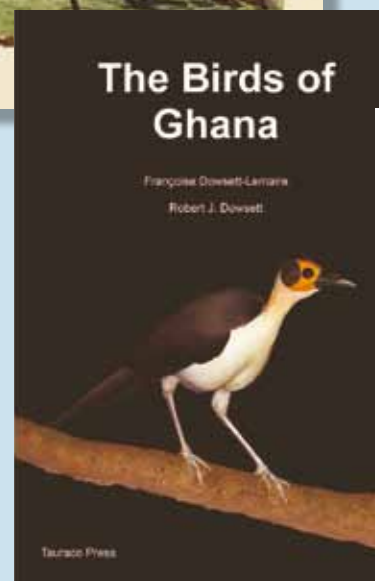
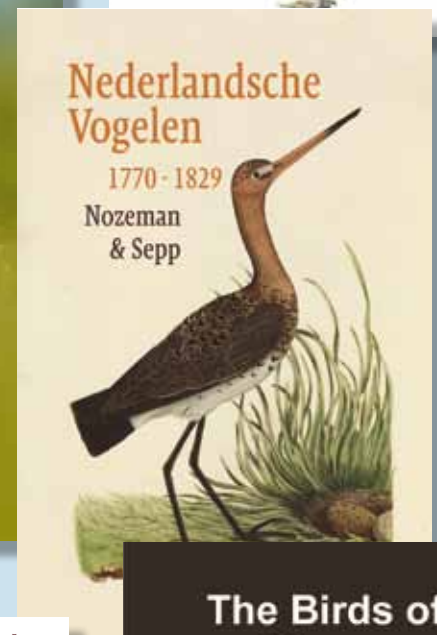
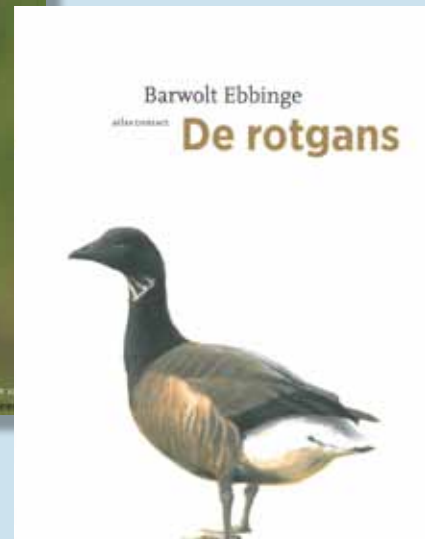
Nederlandsche Vogelen is het eerste standaardwerk over de avifauna van Nederland en is een van de mooiste en duurste werken uit de geschiedenis van onze boekdrukkunst. Dit werk van Cornelis Nozeman (teksten) en Christiaan Sepp (prachtige, met de hand ingekleurde gravures) verscheen oorspronkelijk in vijf delen tussen 1770 en 1829. Het wordt nu in één band heruitgegeven, aangevuld met een uitgebreide inleiding en een index met de historische en moderne vogelnamen.

De nieuwe uitgave telt 816 pagina's en gaat € 129,- kosten. Het wordt uitgegeven door Uitgeverij Lannoo. EAN 9789401418027.

The Birds of Ghana

Dit overzicht (atlas en handboek) van de vogels van Ghana presenteert gedetailleerde informatie over zo'n 750 soorten, waaronder 150 soorten trekvogels uit Eurazië en Noord-Amerika. Van die trekkers overwinteren er 100 in Ghana. Onder de 2540 ringmeldingen zijn er 300 met Nederlandse ringen. Gegevens van Nederlandse ornithologen droegen stevig bij aan dit boek.

Auteurs zijn Françoise Dowsett-Lemaire & Robert J. Dowsett. Het boek telt 713 pages en kost £35, De paperback wordt uitgegeven door Tauraco Press, België. ISBN 2-87225-007-7.

De Rotgans

Al eeuwenlang trekt de Rotgans in de herfst naar West-Europa. In het voorjaar eet ze zich rond in het Waddengebied alvorens terug te vliegen naar Siberië. In de jaren dertig was er ineens een mysterieuze afname van de aantallen, die in de jaren zestig zijn dieptepunt bereikte. Tien jaar later trad een onverwacht herstel op en begon de soort 's winters ook grasland en wintergraan te begrazen. Dit, en meer, zette onderzoekers aan het denken: wat bepaalt de grootte van een populatie? In dit boek ontrafelt Barwolt Ebbinge de geheimen van deze kleine zeegans. Hij volgt haar tot in de toendra's van Noord-Siberië, hij spreekt Amerikaanse en Russische biologen en verzamelt historische jachtgegevens; zo geeft hij antwoord op vragen die biologen al lang bezighouden.

Het boek is uitgegeven door Atlas Contact en telt 368 pagina's. ISBN 978 90 450 9160 0 Prijs € 34,99

Het verlangen naar klapekster

Koos van Zomeren werd tijdens zijn dagelijkse wandelingen over de Veluwe gegrepen door de Klapekster. Dat liep uit op vier winters intensief uitkijken naar deze vogel die op een winters heideveld oplicht "als de medaille op de borst van een Russische oorlogsveteraan". De vele tochten, niet zelden zonder succes, leiden ook tot overpeinzingen over andere zaken, van de natuur tot het schrijversleven en de dood. Hij doet meeslepend verslag van zijn omzwervingen in dit boek dat heerlijk leest, in het bijzonder tijdens lange winteravonden. Beschouw het als de winterse tegenhanger van *Het verlangen naar de hazelworm*, dat eerder verscheen.

Het klapeksterboek verscheen bij de Arbeiderspers en kost € 19,95. ISBN 9789029589758.

De kauw

De Kauw is niet erg populair; ten onrechte. De kunstenaar Achilles Cools leeft bij een kolonie en ontdekte dat het intelligente vogels zijn met een hoog ontwikkelde taal en zelfs dialecten. Ze hebben verschillende en vaak opvallende persoonlijkheden. Kauwen kennen liefde en haat, strikte monogamie en overspel, homoseksualiteit, hiërarchie en carrièreplanning, maar ook altruïsme en onderling hulpbetoon, spel, droom, apathie en frustratie. De beschrijving van het kauwengedrag houdt de mens een spiegel voor. Dit boek van Achilles Cools is een herziene en uitgebreide editie van *Kauwen in de spiegel* en telt 240 pagina's. Uitgeverij Atlas Contact, ISBN 9789045026435 €24,99.

Achilles Cools
Atlas Contact
De kauw

van Oosten H., van Turnhout C., Hallmann C.A., Majoor F., Roodbergen M., Schekkerman H., Versluijs R., Waasdorp S. & Siepel H. 2014.

Site-specific dynamics in remnant populations of Northern Wheatears *Oenanthe oenanthe* in the Netherlands.

Ibis doi: 10.1111/ibi.12205

De Tapuit is in de vorige eeuw in Nederland sterk afgenomen als broedvogel en komt alleen nog in kleine gefragmenteerde populaties voor. Voor een beter onderbouwd natuurbeleid is kennis over de sturende demografische processen in deze lokale populaties gewenst. Voor de drie grootste restpopulaties (Aekingerzand, Castricum en Den Helder) is een geïntegreerd populatiemodel toegepast op velddata over aantallen broedparen, broedsucces en overleving, verzameld in 2007-11. Alle drie de populaties bleken even gevoelig te zijn voor veranderingen in reproductie en eerstejaars overleving. Verschillen in populatiegroei tussen de gebieden kwamen vooral tot stand door een laag broedsucces en lage overleving van vrouwtjes in Aekingerzand (veroorzaakt door vossenpredatie), en relatief veel immigratie van vogels van elders (waaronder Den Helder) bij Castricum. In het algemeen bleek immigratie een belangrijke sturende factor te zijn, en het lijkt erop dat eenmaal verlaten broedgebieden moeilijk opnieuw worden gekoloniseerd. Aanwezigheid van brongebieden in de directe omgeving is daarom van groot belang, maar beschermingsmaatregelen moeten zich ook richten op lokale knelpunten, zoals predatie op het Aekingerzand.

van der Hut R.M.G., Folmer E.O., Koffijberg K., van Roomen M., van der Zee E. & Stahl J. 2014

Vogels langs de randen van het Wad, Verkenning van knelpunten en kansen op broedlocaties en hoogwatervluchtplaatsen. A&W-rapport 1982, Sovon rapport 2014/12.

Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek Feanwâlden, Ecospace
Lemmer, Sovon Vogelonderzoek Nijmegen,
Bureau Waardenburg Culemborg.

Zoals onlangs nog weer naar voren kwam bij de presentatie van het rapport over de geïntegreerde monitoring van vogels in de Waddenzee, kampen veel broedvogels aldaar met problemen. Een consortium van bovenstaande organisaties ging in opdracht van Vogelbescherming en het Programma Naar een Rijke Waddenzee na welke kansen er liggen om de omstandigheden te verbeteren. Verspreidingsgegevens en informatie over aantallen werden gebruikt om relaties tussen rustplaatsen, broedplaatsen en voedselterreinen op te sporen. Deels werd gebruik gemaakt van monstergegevens (Scholekster, relatie met voedsel), deels werden relaties gelegd op grond van aannames (Kluut en sterns). De knelpunten waarmee de onderzochte soorten te maken kregen, zijn divers en variëren van slechte voedselomstandigheden tot hoge predatiedruk en overstromingsrisico's, plaatselijk ook conflicten met economische activiteiten (havens Eemshaven en Delfzijl, m.b.t. sterns). Het rapport doet verschillende aanbevelingen. Zo is de omgeving van de Afsluitdijk geschikt om eventueel predatievrije broedplaatsen voor sterns te creëren, terwijl Kluten kunnen profiteren van aanleg van plasjes op kwelders. Het is van belang dat projecten ter verbetering van leefomgeving altijd op lokaal niveau op hun merites worden bekeken.

Dubbeldik themanummer *Limosa* 87-3 over zender- en logger- onderzoek

Artikelen:

- Bird tracking: zender- en loggeronderzoek aan vogels in Nederland (R. Klaassen & J. Reneerkens)
- Voedsel van de Groene Specht in Noord-Brabant (J. Kolster e.a.)
- Foerageerlocaties van Purperreigers in Nederland (J. van der Winden e.a.)
- Dispersie van jonge Oehoe's in beeld gebracht met satellietzenders en GPS-loggers (G. Wassink)
- Een vergelijking van de voorjaarsstrek van drie populaties Brandganzen met behulp van GPS-satellietzenders (R. de Boer e.a.)
- GPS-loggeronderzoek aan Buiszenders helpt vogelaanvaringen op militaire vliegvelden te voorkomen (H. van Gasteren)
- Nieuwe ontdekkingen en mogelijkheden in het onderzoek aan Scholeksters dankzij UvA Bird Tracking System (B. Ens e.a.)
- Specialistisch gedrag door een generalist: een kust-broedende Aalscholver foerageert uitsluitend in het binnenland (R. Fijn e.a.)
- Eerste resultaten van het jaarrond volgen van Blauwe Kiekendieven broedend in het Oost-Groningse akkerland (R. Klaassen e.a.)
- Pleisterplaatsen van geloggerde Kleine Zwanen (B. Nolet e.a.)
- Fijnmazige positiebepaling van individuen in groepen: de principes en drie toepassingen van TOA-tracking (T. Piersma e.a.)
- Twee Nederlandse Tapuiten in de Sahel: trekroutes en winterlocaties ontrafeld (H. van Oosten e.a.)
- Trekroutes en overwinteringsgebieden van Nederlandse Gierzwaluwen ontrafeld met geolocators (R. Klaassen e.a.)
- Andermans Veren (I. Tulp)

Gierzwaluw.
Foto: Ran Schols

Nieuw redactieadres:

Romke Kleefstra, Natuurmuseum Fryslân,
Schoenmakersperk 2, 8911 EM Leeuwarden,
romke.kleefstra@sovon.nl, tel.: 058-2164166.

Het was een langgekoesterde wens van de *Limosa*-redactie en nu is hij uit: een meer dan dubbeldik themanummer over zender- en loggeronderzoek aan vogels in Nederland! 'Bird tracking' is de titel van het themanummer, met 13 artikelen, in totaal 128 pagina's dik. Stukken over technieken als GPS-loggers, satellietzenders, TOA-systeem en geolocators, toegepast bij soorten als Groene Specht, Purperreiger, Oehoe, Brandganzen, Buiszender, Scholekster, Aalscholver, Blauwe Kiekendief, Kleine Zwaan, Goudplevier, Kanoet, Tapuit en Gierzwaluw. De redactie verzorgde een inleidend hoofdstuk.

De mens is altijd gefascineerd geweest door vogels, vanwege het feit dat ze kunnen vliegen en door de indrukwekkende reizen die ze maken. Het is voor velen een droom om op de rug van een vogel mee te vliegen om, net als Niels Holgersson, 'wonderbaarlijke avonturen' te beleven. Dit is misschien wel de voornaamste reden waarom zender- en loggeronderzoek zo veel mensen aanspreekt. Het is gewoon gaaf een 'track' van een individuele vogel te bekijken, en te zien waar deze precies is geweest. Door technische ontwikkelingen heeft het zender- en loggeronderzoek recent een hoge vlucht genomen, en kunnen we tegenwoordig steeds kleinere soorten volgen, maar ook meer details vastleggen. Ook in Nederland wordt veel spannend vogelonderzoek verricht met zenders en loggers. Dat was voor *Limosa* reden om hieraan eens een fraai themanummer te wijden.

Het themanummer is los te koop en kost 10 euro (excl. verzendkosten). Bestellen gaat eenvoudig via de webwinkel op www.sovon.nl.

Limosa 87-4

Artikelen:

- Opkomst en teloorgang van een broedpopulatie Zwarte Zwanen in de regio Bergen Op Zoom; een invasieve exoot? (R. Teixeira)
- Gotland in het klein; broedende Brandganzen in de Oude Venen in 1999-2010 (R. Kleefstra)
- Doortrekverloop, biometrie en opvetten van Sperwergrasmussen in de Kennemerduinen in 1985-2013 (F. Cottaar)
- Lichaamsoriëntatie van in nestkasten slapende Koolmezen (N.F.A.M. ten Horn & J.M. Tinbergen)
- Zeldzame vogels in Nederland in 2012 (R. van Bemmelen e.a.)

En: nieuws uit recent gepubliceerd onderzoek in Andermans Veren, nieuws van de Nederlandse Ornithologische Unie en recensies van nieuwe vogelboeken

Verwacht in één van de volgende nummers:

Broedbiologie Gierzwaluwen, ganzen en zwanen in de Wieringermeer, broedvogels en verkwelding langs de Friese Waddenkust, invasie Kwartels 2011, vervroegde terugkeer Scholeksters in binnenlandse broedgebieden, nestkastselectie Steenuilen, ijsbedekking Oostzee en aantallen overwinterende eenden in Nederland, kleurringonderzoek Klapeksters, en meer!

U VINDT ONZE PRODUCTEN
BIJ EXCLUSIEVE SPECIAALZAKEN EN
ONLINE OP WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

CL POCKET EEN *VOORUITZIEND* GESCHENK

Betrouwbaarheid, waardering van kwaliteit, en een vooruitziende blik. Dit zijn waarden die je niet alleen kan uitdragen, maar ook kan schenken. De nieuwe CL Pocket verrekijker biedt alles wat je maar zou kunnen wensen van een compacte verrekijker: uitstekend kijkcomfort en optimale optische kwaliteit gecombineerd met intuïtief gebruiksgemak en een lichtgewicht ontwerp. Ideaal voor iedereen die graag een cadeau met blijvende waarde wil geven aan iemand die een dergelijk speciaal geschenk weet te waarderen. Tenslotte behoort de wereld aan hen die schoonheid kunnen zien – met SWAROVSKI OPTIK.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

Districtscoördinatoren broedvogeltellingen

1. Noord-Holland-Noord

Patrick Bergkamp, Hayikshorst 12
1083 TT Amsterdam (020-6423928)
Lsb.Noordhollandnoord@Sovon.nl

2. Friesland

Gerard Tamminga, Graafschaplaan 12
8443 AK Heerenveen (0513-624363)
Lsb.Frysland@Sovon.nl

3. Groningen

Jan Tjoelker, Dwarstraat 2,
9367 PS De Wilp (06-20865229)
Lsb.Groningen@Sovon.nl

4. Drenthe

Vacant
Lsb.Drenthe@Sovon.nl

5. Twente

Ben Hulsebos, Houtstraat 4
7581 BH Losser (053-4353790)
Lsb.Twente@Sovon.nl

6. Overijssel-West

Ron Hullege, Esweg 13
7441 GA Nijverdal (06-42733996)
Lsb.Overijsselwest@Sovon.nl

7. Flevoland

Inge Hagens & René Alma,
p/a Eemplein 27, 1316 GZ Almere
(036-3730235)
Lsb.Flevoland@Sovon.nl

8. Noord-Holland-Zuid (zie 1.)

Lsb.Noordhollandzuid@Sovon.nl

9. Zuid-Holland-Noord

Anthonie Stip, Dotterbloem 12
2957 RA Nieuw-Lekkerland (06-43938290)
Lsb.Zuidhollandnoord@Sovon.nl

10. Utrecht

Wilco Stoopendaal, J. Lievenshage 42
3437 NE Nieuwegein (030-6039479)
Lsb.Utrecht@Sovon.nl

11. Veluwe

Martin Jansen, Wilgenkampstraat 15
8081 BN Elburg (0525-685043)
Lsb.Veluwe@Sovon.nl

12. Achterhoek

Pim Leemreise, Aladnaweg 18
7122 RR Aalten (0543-451142)
Lsb.achterhoek@Sovon.nl

13. Grote Rivieren

Mathias Koster, Zuider Parallelweg 43,
6882 AG Velp (06-16914349)
Lsb.Groterivieren@Sovon.nl

14. Zeeland

Marcel Klootwijk, Stadsschuur 36,
4331 KS Middelburg (0118-216409)
Lsb.Zeeland@Sovon.nl

15. Brabant-West

Roland-Jan Buijs,
Philips van Dorpstraat 49,
4698 RV Oud-Vossemeer (06-18672392)
Lsb.Brabantwest@Sovon.nl

16. Brabant-Oost

Leo Ballering, Zwaluwendonk 27,
5467 DD Veghel (0413-368248)
Lsb.Brabantoost@Sovon.nl

17. Limburg-Noord

Hans-Peter Uebelgünn & Jan Peters,
p/a Dorperweiden 27, 5975 BA Sevenum
(077-4652696)

Lsb.Limburgnoord@Sovon.nl

18. Limburg-Zuid

Vacant
Lsb.Limburgzuid@Sovon.nl

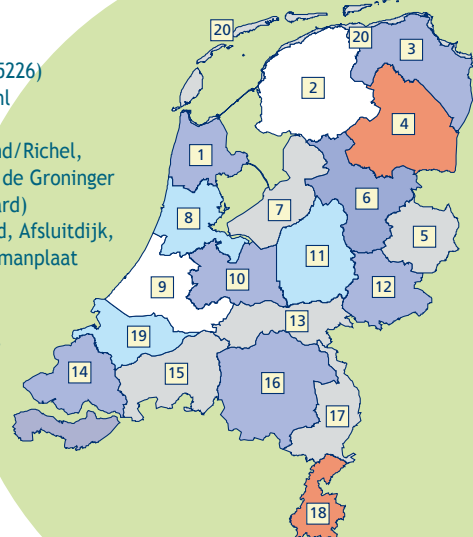
19. Zuid-Holland-Zuid

Sander Terlouw, Wega 20,
3328 PH Dordrecht (078-7505226)
Lsb.zuidhollandzuid@Sovon.nl

20. Waddengebied

Peter de Boer (Texel, Vlieland/Richel,
Griend, Schiermonnikoog en de Groninger
kust - incl. De Hond en Dollard)
& Jelle Postma (het Balgzand, Afsluitdijk,
Friese kust, Ameland/Engelsmanplaat
en Rottumeroog- en plaat)
(p/a Sovon)

Lsb.Waddengebied@Sovon.nl

Regiocoördinatoren watervogeltellingen

(ZO) Zoute Delta

- Alle tellingen

Mervyn Roos
(Rijkswaterstaat CIV),
Postbus 17, 8200 AA Lelystad
06-12218134
mervyn.roos@rws.nl

(NH) Noord-Holland

- Alle tellingen

Michel Klemann (p/a Sovon)
024-7410471
michel.klemann@Sovon.nl

(ZH) Zuid-Holland

- Alle tellingen

Jan-Willem Vergeer (p/a Sovon)
024-7410410
jan-willem.vergeer@Sovon.nl

(ZL) Zeeland

- Alle tellingen

Jan-Willem Vergeer (p/a Sovon)
024-7410410
jan-willem.vergeer@Sovon.nl

(FR) Friesland

- Alle tellingen

Romke Kleefstra (p/a Sovon)
06-10646640
romke.kleefstra@Sovon.nl

(GR) Groningen

- Maandelijks tellingen

Kees Koffijberg (p/a Sovon)
024-7410410
kees.koffijberg@t-online.de

- Midwintertelling

vacature

(DR) Drenthe

- Maandelijks tellingen

Jaap Ruiter
Kwekebosweg 2, 7849 TA De Kiel
0591-382070
jaap-ruiter@planet.nl

• Midwintertelling

Harold Steendam
Kerspel 10, 9468 GK Annen
0592-273845
harold_steendam@hotmail.com

(FL) Flevoland

- Alle tellingen

Jan Schoppers (p/a Sovon)
024-7410410
jan.schoppers@Sovon.nl

(OV) Overijssel

- Alle tellingen

Symen Deuzeman (p/a Sovon)
024-7410434
symen.deuzeman@Sovon.nl

(GL) Gelderland

- Alle tellingen

Jan Schoppers (p/a Sovon)
024-7410410
jan.schoppers@Sovon.nl

(UT) Utrecht

- Alle tellingen

Michel Klemann (p/a Sovon)
024-7410471
michel.klemann@Sovon.nl

(NB) Noord-Brabant

- Alle tellingen

Vincent de Boer (p/a Sovon)
024-7410410
vincent.deboer@Sovon.nl

(LI) Limburg

- Alle tellingen

Ton Cuijpers, Wilhelminalaan 26
6107 AK Stevensweert
0475-551579
a_cuijpers@hetnet.nl

(WG) Waddengebied

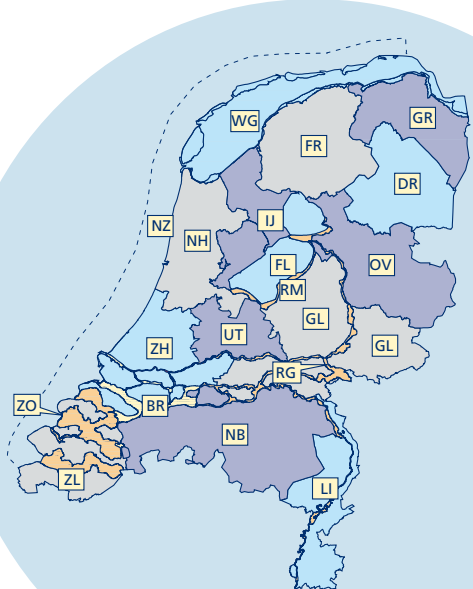
Romke Kleefstra (p/a Sovon)
06-10646640
romke.kleefstra@Sovon.nl

(RG) Grote Rivieren

Jan Schoppers (p/a Sovon)
024-7410410
jan.schoppers@Sovon.nl

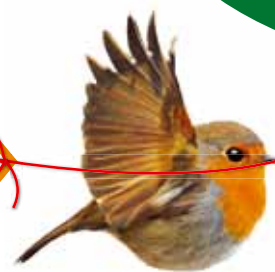
Voor de volgende regio's geldt:

informatie over coördinatie via
Sovon, Toernooiveld 1,
6525 ED Nijmegen.
(NZ) Noordzee,
(IJ) IJsselmeer,
(RM) Randmeren,
(BR) Beneden Rivieren Gebied.

TIRION WORDT KOSMOS

Herken de kustvogel

Dé onmisbare gids tijdens strandwandelingen en vogeltrips!

- Ruim 140 soorten
- Unieke samenwerking tussen de Nederlandse vogelkenner Ger Meesters en de Deense vogelkenner Lars Gejl

Herken de kustvogel
Lars Gejl en Ger Meesters
ISBN 978 90 521 0967 1
€ 16,99

Help de vogels in je tuin de winter door!

Unieke vogelgids: vogels herkennen én praktische voedertips

Vogels voeren
Tuinvogels herkennen en beschermen
Angelika Lang
ISBN 978 90 521 0969 5
€ 14,99

Waarom krijgt een specht geen koppijn?
Monica Wesseling
ISBN: 978 90 5210 919 0
€ 12,95

Nieuwe zakgids vogels
Peter Hayman
ISBN 978 90 521 0916 9
€ 16,99

Zakgids roofvogels van Europa
Peter Hayman, Rob Hume
ISBN 978 90 521 0958 9
€ 16,99

BLUE ELEPHANT

Wit-Rusland
Extremadura
Elbedal
Colombia
Bolivia
Panama
Brazilië

Japan
India
Bhutan
Sri Lanka
Mongolië
Myanmar
Taiwan

Enjoy the beauty of nature
travel the world

www.blue-elephant.nl

T 0699-665124
M 06-54261272
E info@blue-elephant.nl

Vogelreizen 2015

Polen
Oderdelta, zeearenden 18-4

Roemenië
Donaudelta, Macin, Histria 24-4

Hongarije
Bükk, Tisza en Hortobagy 1-5

Polen
Biebrza- en Bialowieza 8-5

Engeland/Schotland
Farne Islands, Bass Rock 6-6

Zweden
Falsterbo, vogeltrek 26-9

ook
individuele
reismogelijkheden
en
maatwerk

*kleine groepen, vroegboekorting, deskundige reisleiding
Wij reizen per trein of minibus naar onze vogelreisbestemmingen.*

Reis in 2015 met ons mee!

70 groepsreizen
16 fotoreizen
40 expeditiecruses
6 weekenden in Nederland

Vogel- en natuurreizen naar wereldwijde bestemmingen

Vraag de gratis reisgids 2015 aan via brochure@birdingbreaks.nl

Kijk op www.birdingbreaks.nl voor het reisprogramma 2015 en 2016!

www.birdingbreaks.nl • T (020) 779 20 30 • E info@birdingbreaks.nl

Selectie groepsreizen 2014/2015

	Dagen	Prijs	Vertrek
Groepsreizen Europa			
Spanje - nieuwjaarsreis	8	1495	26 dec 14
Spanje - Iberische Lynx	6	895	22 jan 15
Lesbos - voorjaarstrek	8	1445	24 apr 15
Slowakije	8	1595	29 apr 15
Macedonië - parel van de Balkan	8	1595	10 mei 15
Mallorca	6	1195	1 jun 15
Duitsland - Kraanvogels en trappen	4	450	11 okt 15
Groepsreizen buiten Europa			
Gambia	8	1625	26 jan 15
Amerika - Florida vogelreis	10	2175	9 feb 15
Costa Rica	16	3195	25 feb 15
India - Tijgerspecial	10	2775	15 apr 15
China - Beidaihe en Happy Island	14	2695	7 mei 15
Mongolië	15	3995	29 mei 15
Zuid Afrika - Krugerpark	10	2675	16 jun 15
Fotoreizen			
Bayerischer Wald	6	745	20 feb 15
Spanje - Extremadura	8	1495	21 feb 15
Noorwegen en Finland	7	2495	29 mrt 15
Spanje - Gieren in Catalonië	6	1495	20 apr 15
Spitsbergen	6	1275	5 en 11 jun 15
Bulgarije - macrofotografie	8	1495	14 jun 15
Slowakije - macrofotografie	8	1595	12 jul 15
Cruises			
Antarctica	8	VA 3650	10+ afvaarten
Spitsbergen	8	VA 1745	10+ afvaarten
Groenland	8	VA 1650	10+ afvaarten
Antarctica, South Georgia, Falklands	17	VA 8900	10+ afvaarten
Atlantic Odyssey - Groepsreis!	33	VA 6350	23 maa 15
The Russian Far East	13	VA 5300	27 mei 15
Biskaje Pelagic	9	VA 895	6 mei 16
North Atlantic Odyssey	12	1745	mei 16

Elk jaar meer dan 70 groepsreizen met Nederlandse begeleiding, honderden individuele reizen en meer dan 200 cruises!

INEZIA TOURS
vogelreizen, natuurreizen en meer

www.ineziatours.nl
info@ineziatours.nl
0597-431405

ARAGON Natuurreizen

Vogelreizen 2015:

Ebro Delta & Aragón, kerst/nieuwjaar 2014/15
Extremadura winter, 21 t/m 25 januari
Iberische Lynx - Z Spanje, 7 t/m 13 februari
Lanzarote & Fuerteventura, 8 t/m 15 maart
Zuid Portugal, 11 t/m 18 april
La Mancha & Cabañeros, 26 april t/m 02 mei
Castilië & Picos de Europa, 16 t/m 23 mei
Tarifa, vogeltrek, 19 t/m 25 september
Wolven- en vogels - NW Spanje, 4 t/m 10 oktober

Fotoreizen: gieren+ in Spaanse Pyreneeën, individueel hele jaar v.a. euro 395.

Vakantiehuis in Sipán, Spaanse Pyreneeën.

www.aragonnatuur.com
Vogelreizen met Kees Woutersen: (0031)619123999

Ijsvogel
(*Alcedo atthis*)

€ 579

MeoPro HD

10x42 8x42 10x32 8x32 (vanaf € 449)

De MeoPro HD verrekijker serie levert uitstekende prestaties voor een concurrerende prijs.

Alle MeoPro HD verrekijkers worden met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten in de Meopta fabrieken. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld.

Fluoride objectief lenselementen zorgen voor ongekende resolutie en helderheid, terwijl er praktisch geen chromatische aberraties (CA) aanwezig zijn. Voor de liefhebbers van vogels, natuur of sport, die niet bereid zijn om concessies te doen aan optische- en mechanische kwaliteit, levert de MeoPro HD een imponerend beeld voor een betaalbare prijs.

E: info@technolyt.nl
T: +31(0)75 647 45 47
I: Technolyt.nl

www.meopta.com

Zo tel je: *Grauwe Ganzen* in het BMP

In deze rubriek pakken we telkens een telprobleem bij de kop en laten we deskundigen aan het woord. Ditmaal legt dé soortspecialist, Berend Voslamber, uit hoe je Grauwe Ganzen telt in het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Soms doen de aantallen die uit de autoclustering komen de wenkbrauwen fronsen. Hoe zit het precies?

Wat voor aantallen stellen we vast met BMP?

Bij het BMP staat het vaststellen van aantallen territoria van broedvogels centraal. Bij het gros van de soorten past de methodiek daar prima bij, maar bij enkele soorten ontkom je er eigenlijk niet aan om nesten te tellen. De Grauwe Gans is zo'n soort. Onderzoek in het Ruhrgebied in Duitsland heeft laten zien dat met het tellen van territoria hooguit driekwart van de broedpopulatie wordt vastgesteld, en met het tellen van succesvolle families hooguit de helft. Die verhoudingen zijn elders mogelijk anders, maar het geeft wel aan hoe lastig de soort zich laat tellen. Cruciaal voor het BMP is dat je van jaar op jaar precies dezelfde telwijze hanteert. Daarmee kunnen we trends berekenen die antwoord geven op de vraag of soorten afnemen of toenemen en of er regionale verschillen zijn.

Waar kun je broedende Grauwe Ganzen anno 2014 treffen?

We weten allemaal dat Grauwe Ganzen niet meer exclusief broeden in grote moerassen, maar ook in stadsparken en langs vaarten en watergangen in het agrarisch gebied. Nestelen doet het gros van de ganzen nog steeds op beschutte plekken als eilandjes, of in dat ene plukje dicht rietland langs de vaart.

Wat is de beste periode om Grauwe Ganzen te tellen?

Grauwe Ganzen broeden vroeg in het voorjaar. De datumgrens voor de soort loopt van 1 maart tot en met 15 april. Het is dus erg belangrijk om in deze periode erop uit te gaan en waarnemingen van Grauwe Ganzen in je telgebied te verzamelen. Een goede ganzenronde in je telgebied vóór 15 april is onontbeerlijk. Anticipeer daarbij op de weersituatie in het voorjaar, want daaraan is het ganzenbroedseizoen gekoppeld. In een zacht voorjaar is een telling in april te laat. In een gemiddeld voorjaar is de laatste week van maart de beste tijd om de ronde te doen. Voor de meeste tellers zal dat het eerste veldbezoek zijn.

En wat is de beste telmethode?

We bevelen nadrukkelijk aan om in gebieden met een hoge dichtheid tussen 1 maart en 15 april één telling uit te voeren. Vaak zijn er binnen zo'n gebied één of enkele locaties waar de ganzen koloniegewijs broeden, meest eilandjes of rietstroken. Voer daar indien mogelijk een nestentelling uit. Je kiest bij je nestwaarnemingen uit de broedcodes 11 of 13 t/m 16. Is het niet mogelijk om de nesten te tellen (onbereikbaar, verstoringrisico andere broedvogels), hou dan het aantal volwassen vogels nabij de broedlocatie aan en deel dat door 1,5. Voer – ook in autocluster – dan de uitkomst van dat sommetje in. Is het gelukt om een goede telling uit te voeren voor 15 april? Dan is het niet meer nodig om vervolgwarnemingen mee te nemen in de autoclustering. Die kunnen het goed vastgelegde beeld vertroebelen. Dat voelt misschien raar, maar voorkomt problematische uitkomsten bij de autoclustering. Geef bij 'Opmerkingen' altijd aan hoe de telling werd uitgevoerd.

Maar stel dat ik die éne telling niet heb uitgevoerd?

Na 15 april kun je met verschillende typen waarneming nog wel proberen om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de aantallen Grauwe Ganzen, maar de telling zal zeker te lage aantallen opleveren. Alleen waarnemingen van alarmerende vogels (broedcode 7), afleidingsgedrag (code 10), net uitgekomen donsjongen (code 12) en nestvondsten (code 13-16) zijn dan nog geldig. Wees vooral voorzichtig met het gebruik van code 12; alleen piepjonge kuikens, die nog in de directe omgeving van het (vermoedelijke) nest zitten, tellen mee. Grauwe Ganzen kunnen namelijk al kilometers afleggen met jongen die nog maar 2-3 dagen oud zijn. In sommige gebieden gaan paren vrijwel direct met hun kuikens op pad naar goede voedselgebieden!

> sovon.nl/soort/1610

Grauwe gans, 30 mei 2014, Biesbosch. Foto: Albert de Jong

Berend met gans. Foto: Phillip van de Ven

Verder lezen:

Kowallik C. & Koffijberg K. 2013. Does every goose count? Pitfalls of surveying breeding geese in urban areas. Wildfowl (2013) 63: 90-104 (<http://wildfowl.wwt.org.uk/index.php/wildfowl/article/view/2501>)

Voslamber B., van Turnhout C. & Willems F. 2000. Inventarisatieperikelen: hoeveel Grauwe Ganzen heb ik in mijn gebied? SOVON-Nieuws 13(2): 6.